

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Kieliasiantuntijuus erikoistuneessa yhteiskunnassa -maisteriohjelma

Jenny Granö

När livet går på övertid – Kun elämä menee jatkoajalle

Elävien metaforien käännösvertailu Jonas Jonassonin romaanissa
Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann ja sen
suomennoksessa

Pro gradu -tutkielma (suomi toisena kotimaisena kielenä)

Vaasa 2016

SISÄLLYS

TAULUKOT	2
TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Tavoite	7
1.2 Aineisto	9
1.3 Menetelmät	10
2 METAFORA KÄSITTEENÄ	12
2.1 Elävät ja kuolleet metaforat	13
2.2 Metaforan funktio kielessä	14
3 METAFORIEN KÄÄNTÄMINEN	17
3.1 Kulttuurin merkitys kaunokirjallisessa kääntämisessä	18
3.2 Metaforien kääntäminen muodon ja merkityksen näkökulmasta	19
3.2.1 Ingon idiomien käännojsaottelu sovellettuna metaforien kääntämiseen	19
3.2.2 Leppihalmeen käännojsstrategiat	20
3.2.3 Kövecsesin semanttinen metaforajaottelu	22
4 METAFORIEN KÄÄNNÖSVERTAILU	28
4.1 Metaforien analyysi muodon perusteella	28
4.1.1 Metafora käännetään metaforalla	29
4.1.2 Metafora käännetään sananmukaisesti	33
4.1.3 Metafora käännetään normaali-ilmauksella	36
4.1.4 Normaali-ilmaus käännetään metaforalla	39
4.2 Metaforien analyysi merkityksen perusteella	42
5 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	51

LÄHTEET	54
LIITE. Metaforat luokiteltuina Ingon käännösjaottelun mukaan	57
TAULUKOT	
Taulukko 1. Metaforien lähdealueet	23
Taulukko 2. Metaforien prosentuaalinen jakauma Ingon käännösjaottelun mukaan	29
Taulukko 3. Metaforien prosentuaalinen jakauma semanttisen metaforajaottelun mukaan	43
Taulukko 4. Kehon ja kuoleman metaforat	44
Taulukko 5. Tekniikan metaforat	45
Taulukko 6. Talouden metaforat	46
Taulukko 7. Tunteen, tunnon ja mielen metaforat	46
Taulukko 8. Valon ja pimeyden metaforat	47
Taulukko 9. Voiman ja sodan metaforat	47
Taulukko 10. Tilan metaforat	48
Taulukko 11. Inhimilliset metaforat	49
Taulukko 12. Muut metaforat	50

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta****Tekijä:**

Jenny Granö

Pro gradu -tutkielma:*När livet går på övertid – Kun elämä menee jatkoajalle*Elävien metaforien käännösvertailu Jonas Jonassonin romaanissa *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* ja sen suomennoksessa**Tutkinto:**

Filosofian maisteri

Opiaine:

Suomi toisena kotimaisena kielenä

Valmistumisvuosi:

2016

Työn ohjaaja:

Gun-Viol Vik

TIIVISTELMÄ:

I denna pro gradu-avhandling undersöker jag levande metaforer i Jonas Jonassons roman *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* och dess finska översättning av Raija Rintamäki. Mitt syfte är att undersöka hur metaforerna är översatta, dvs. vilka likheter och olikheter det finns mellan de svenska och de finska metaforerna. Jag har begränsat mitt material till böckernas åtta första kapitel, dvs. ungefär 100 sidor. I dessa kapitel förekommer allt som allt 168 olika levande metaforer.

I min analys har jag använt mig av två olika sätt att analysera metaforerna – en strukturell och en semantisk metod. I den strukturella analysen har jag använt mig av en tillämpad version av Rune Ingos (1990) indelningsmodell för idiom och därtill Ritva Leppihalmes (2000) översättningsstrategier. Jag har delat in alla metaforer i fyra olika kategorier beroende på hur de är översatta och sedan närmare undersökt fem metaforer i varje kategori. I den semantiska analysen har jag delat in metaforer som översatts med en metafor enligt deras så kallade källdomän i nio olika kategorier enligt en tillämpad modell av Zoltán Kövecses (2002) semantiska metaforindelning. Jag undersöker om källdomänen är den samma också i översättningen.

I analysen kom det fram att inga större ändringar har skett mellan de ursprungliga och översatta metaforerna när det gäller struktur och källdomäner. Detta kan tolkas bero på att kulturen i Sverige och Finland är så lika att inga radikala ändringar med tanke på innehållet behöver göras. Analysen visar att översättaren har lyckats bevara författarens tankar och stil i översättningen.

AVAINSANAT: käänntäminen, elävät metaforat, kaunokirjallisuus, metaforien käänntäminen

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmassani tutkimuksen kohteena ovat *metaforat* eli kielikuvat Jonas Jonassonin romaanissa *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* ja sen suomennoksessa, josta vastaa Raija Rintamäki. Metaforat voidaan karkeasti jakaa niin sanottuihin eläviin ja niin sanottuihin kuolleisiin metaforiin. *Elävät metaforat* ovat uudempia ja tilapäisempiä eikä niitä yleensä voi löytää sanakirjoista, kun taas *kuolleet metaforat* ovat kuluneita ja leksikaalistuneita, kieleen vakiintuneita ilmauksia. (Ingo 1990: 230; Stålhammar 1997: 14; ks. Svanlund 2001) Tutkielmassani keskityn eläviin metaforiin ja tutkin, minkälaisiin käännösratkaisuihin kääntäjä on metaforien kohdalla päätenyt.

On virheellistä ajatella, että kuka tahansa, joka hallitsee kaksi kieltä, osaisi kääntää. Liian usein kääntämistä pidetään toisarvoisena, mekaanisena toimintana, jossa tekstiä siirretään kieleltä toiselle. Todellisuudessa kääntäminen on kuitenkin luova prosessi, johon ei riitä pelkkä kielitaito vaan siihen tarvitaan monenlaista asiantuntemusta. (Bassnett 1995: 22; Kumpulainen 2015: 23, 27) Hyvän kielitaidon lisäksi kääntäjän tulisi ottaa käänносprosessin aikana huomioon myös kielenulkoiset tekijät, joita ovat muun muassa kulttuurierot lähtö- ja kohdetekstin välillä, kohderyhmä ja valmiin käännöksen käytettävyyys. Niin sanottu peilikuvakäännös eli käännöksen täydellinen vastaavuus kohdetekstin kanssa on mahdottomuus, sillä kahta täysin samanlaista kieli- ja kulttuurijärjestelmää ei ole (Ingo 1990: 22; Bassnett 1995: 19).

Eryityisesti kaunokirjallisuuden kääntämisessä yksi suurimmista kääntämiseen liittyvistä haasteista lienee kieleen heijastuva kulttuuri. Kieli toimii tietyn kulttuurin ja kieliyhteisön viestintäkeinona, ja siksi käännettävä teksti tulisi muokata sellaiseksi, että se on ymmärrettävä myös kohdekielen kulttuurissa (Kumpulainen 2015: 28). Näitä kulttuuriin sidoksissa olevia lähtötekstin aineksia kääntäjä voi ratkaista erilaisten käänносstrategioiden avulla. Tällaisia strategioita ovat tekstissä olevan kohdan muuttaminen, säilyttäminen, selittäminen lisäyksillä tai poistaminen. (Leppihalme 2007: 365–373) Kääntäjä toimii siis myös kulttuurinvälittäjänä, kuten Leppihalme (2000: 98–102) toteaa. Lukijalta ei voi edellyttää lähtökulttuurin tuntemusta.

Yksi ajankohtainen asia on myös käyttäjakeskeinen kääntäminen ja käännöksen käytettävyys. Tämän voidaan katsoa liittyvän läheisesti kulttuurierojen kääntämiseen, missä kohderyhmä on pääasiallisena huomion kohteena. Tutkijoiden mukaan käännöksen tulisi olla mahdollisimman käytettävä eli käännöksen lukeminen tulisi toisin sanoen olla sujuvaa, eikä teksti saisi sisältää mitään lukijalle häiritseviä kohtia. (Suojanen, Koskinen & Tuominen 2012: 8)

Tutkimusaiheeseeni päädyin siksi, että metaforat ovat juuri sellaisia kielikohtaisia ilmauksia, joita käännettäessä tulee ottaa huomioon edellä mainitut kulttuuriin ja käytettävyyyteen liittyvät asiat. Vaikka Suomen ja Ruotsin kulttuurierot eivät ole mitenkään merkittävän suuria, kielten rakenteissa on sen sijaan huomattavia eroja. Erilaisten sanontojen ja ilmauksien kääntäminen on kiinnostavaa niiden haastavuuden takia, koska niitä ei yleensä voi kääntää sananmukaisesti. Käännösratkaisut ovat siksi mielenkiintoisia.

Kun aikaisemmin luin Jonas Jonassonin vuonna 2009 ilmestyneen romaanin, huomio kiinnittyi jo silloin kirjan rikkaaseen kieleen ja sen lukuisiin, metaforisiin ilmauksiin. Suomenkielinen käännös *Satavuotias joka karkasi ikkunasta ja katosi* ilmestyi pari vuotta myöhemmin, ja kiinnostus heräsi, minkälaisiin käännösratkaisuihin metaforien kohdalla kirjassa on päädytty. Nyt tutkielmassani käytän siis sekä alkuperäistä että käännettyä romaania ja vertailen näissä esiintyviä metaforia toisiinsa. Kyseessä on näin ollen käännösvertailu.

Metaforat ovat suosittu tutkimuskohde. Tunnetuimpien tutkijoiden joukkoon kuuluvat yhdysvaltalaiset George Lakoff ja Mark Johnson. Teoksessaan *Metaphors We Live By* (1980) he käsittelevät metaforia kognitiivisen metaforateorian näkökulmasta. Teorian mukaan metaforat ovat osa arkista kielenkäyttöämme, mutta eivät kuitenkaan liity pelkästään kieleen vaan vaikuttavat sen lisäksi ajattelumme ja käyttäytymiseemme. Myös unkarilainen Zoltán Kövecses on teoksessaan *Metaphor: a practical introduction* (2002) tutkinut metaforia tämän samaisen kognitiivisen metaforateorian pohjalta. Muita tunnettuja metaforatutkijoita ovat englantilainen Andrew Goatly ja ranskalainen Paul Ricoeur, joka kehitti elävän metaforan käsitteen, *La métaphore vive*.

Myös Ruotsissa metaforia on tutkittu paljon. Mall Stålhammar käsittelee teoksessaan *Metaforernas mönster i fackspråk och allmänspråk* (1997) metaforien käyttöä ja niiden vaikutusta ruotsin kielessä. Tutkimuksessaan hän on tarkastellut metaforien esiintymistä erikoisalojen ja yleiskielen teksteissä. Lars Melin on puolestaan kirjoittanut romaaninkaltaisen teoksen *Polletten som trillade ner* (2012), jossa hän esittelee ja luokittelee lukuisia metaforia taidokkaasti sisällytettynä itse tekstiin. Ruotsalaisista väitöskirjoista voidaan mainita Katrin Ahlgrenin väitöskirja *Narrativa identiteter och levande metaforer i ett andraspråksperspektiv* (2014), jossa hän on tarkastellut muun muassa elävien metaforien käyttöä ruotsia toisena kielenä puhuvien näkökulmasta. Jan Svanlund on väitöskirjassaan *Metaforen som konvention: graden av bildlighet i svenskans vikt- och tyngdmetaforer* (2001) tutkinut kuolleiden metaforien laatua ja missä määrin ne ovat kuvaannollisia.

Suomessakin metaforista löytyy tutkimusta. Tärkeisiin aihetta käsitteleviin teoksiin lukeutuu Lauri Harvilahden, Jyrki Kalliokosken, Urpo Nikanteen ja Tiina Onikin artikkelikokoelma *Metafora: Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* (1992). Teoksessa metaforaa käsitellään monesta eri näkökulmasta metaforan olemuksesta niiden ymmärtämiseen ja tehtäviin eri tekstilajeissa ja kulttuureissa. Anna Idström puolestaan on tutkinut väitöskirjassaan *Inarinsaamen käsittemetaforat* (2010) inarinsaamessa esiintyviä käsittemetaforia kognitiivisen metaforateorian pohjalta. Kaunokirjallisuudessa esiintyviä metaforia ei niinkään ole tutkittu väitöskirjatasolla, mutta pro gradu -tasolla aihe on melko tavallinen.

1.1 Tavoite

Tavoitteena tutkielmassani on vertailla romaanin *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* ja sen suomennoksen eläviä metaforia keskenään. Tutkin, minkälaisiin ratkaisuihin kääntäjä on metaforien kohdalla päätenyt eli onko niissä havaittavissa jonkinlaisia muutoksia vai ovatko ne muodoltaan ja merkitykseltään eli lähdealueeltaan (ks. tarkemmin luku 2) kummassakin kielessä täysin samanlaisia.

Haluan myös tutkielmassani käsitellä kääntämisen haastavuutta ja siihen tarvittavaa kulttuurintuntemusta ja muuta taustatietoa, kuten käännöksen kohderyhmän sekä tekstin sanoman ja aiheen ymmärtämistä siten, että se siirtyy ymmärrettävällä tavalla myös käännökseen. Siksi kiinnitän analyysissä huomiota myös käännösratkaisujen toimivuuteen. Vaikka sananmukaisetkin käännökset ovat metaforien kohdalla mahdollisia, ne ovat useimmiten kieleen ja kulttuuriin sidoksissa. Siksi niitä voidaan pitää eräänlaisina käännösongelmina, mikä yleensä tarkoittaa sitä, että jonkin ilmauksen kirjaimellinen käännös ei aina ole riittävä (Bergen 2006: 111).

Koska metaforia on tutkittu hyvin usein Lakoffin ja Johnsonin (1980) kognitiivisen metaforateorian mukaan, haluan tutkielmassani tuoda esille toisenlaisen näkökulman metaforien analysoimiseen. Siksi tarkastelen metaforia Ingon (1990: 246–247) idiomien käännösjaottelun, Leppihalmeen (2007: 365–373) käännösstrategioiden ja Kövecsesin (2002) semanttisen metaforajaottelun näkökulmasta. Käännösjaottelua, jota Ingo on käyttänyt idiomien kääntämisessä, sovellan nyt tutkimuksessani metaforien kääntämiseen. Tässä jaottelussa tarkastellaan ilmauksien muotoa, ja jaottelen aineistoni neljään eri kategoriaan sen mukaan, miten metaforat on käännetty. Näissä kategorioissa metafora on käännetty joko toisella metaforalla, sananmukaisesti tai normaali-ilmauksella tai vastaavasti normaali-ilmaus metaforalla. Leppihalmeen käännösstrategioiden avulla tutkin pääasiassa kääntäjän ratkaisuja ja metaforien muotoa.

Kövecsesin metaforajaottelussa metaforia tarkastellaan niiden lähdealueiden mukaan. Jaottelussa metaforat luokitellaan esimerkiksi kehon, tilan ja talouden kategorioihin sen mukaan, mistä vertaus on peräisin (ks. tarkemmin alaluku 3.2.3). Tätä jaottelua käytän pohjana tutkimuksessani ja sovellan sitä omaan aineistooni sopivaksi rajaamalla kategoriat yhdeksään, sillä kaikkia lähdealueita aineistostani ei löydy.

Elävistä ja kuolleista metaforista käytetään eri nimityksiä. Esimerkiksi Ingo (1990:230–233) käyttää *kirjallista metaforaa*, kun kyse on elävästä metaforasta, ja *semanttista metaforaa*, kun kyse on kuolleesta metaforasta. Svanlund (2001) puolestaan käyttää kuolleista metaforista nimitystä *tavanomainen metafora (konventionell metafor)*. Tutkielmassani puhun elävistä ja kuolleista metaforista.

1.2 Aineisto

Aineistoni koostuu Jonas Jonassonin ruotsinkielisestä romaanista *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* ja sen suomenkielisestä käännöksestä *Satavuotias joka karkasi ikkunasta ja katosi*. Käännöksestä vastaa Raija Rintamäki. Molemmat käyttämäni kirjat ovat noin 390 sivun mittaisia taskukirjapainoksia. Kirjoissa on paljon metaforia, ja ne ovat siksi sopiva tutkimuksen kohde. Metaforien paljoudesta johtuen olen rajannut aineistoni kirjojen kahdeksaan ensimmäiseen lukuun eli noin 100 sivuun. Näistä luvuista olen poiminut aineistoksi elävät metaforat (ks. tarkemmin LIITE).

Aineistossani on 168 metaforaa eli keskimäärin yhdellä kirjan sivulla on noin kaksi elävää metaforaa. Jos jokin metafora on esiintynyt useammin kuin kerran, olen huomionnut kyseessä olevan metaforan aineistossani vain kerran. Olen myös sisällyttänyt aineistooni sellaiset metaforat, jotka koen olevan paremminkin eläviä kuin kuolleita ilmauksia, sillä rajan vetäminen on todella haastavaa ja aika pitkälti myös tulkinnallinen kysymys. Aineistossani on mukana myös kohdekielen metaforat eli tapaukset, jotka lähtötekstissä ovat olleet normaali-ilmauksia, mutta mukana ovat myös päinvastaiset tapaukset eli kohdekielen normaali-ilmaukset, jotka lähtötekstissä ovat olleet metaforia. Aineistooni lukeutuvat lisäksi sellaiset tapaukset, jotka eivät itsessään ole metaforia, mutta joissa metafora muodostuu kontekstista.

Kuolleet metaforat olen jättänyt kokonaan pois tutkimuksestani, sillä ne eivät ole aineistona yhtä mielenkiintoisia eivätkä kääntämisen kannalta yhtä haastavia kuin elävät metaforat. Tämä johtuu siitä, että ne ovat nykyiseen kielenkäyttöön vakiintuneita ilmauksia ja siksi mahdollista löytää myös sanakirjoista. Näin ollen niiden analysoimisessa pitäisi turvautua etymologiseen tutkimukseen, ja tämän menetelmän koen olevan täysin oma tutkimusaihe.

Jonas Jonasson eli Pär-Ola Jonasson (s. 1961) on ruotsalainen journalisti ja kirjailija. *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* on hänen esikoisromaaninsa ja se ilmestyi vuonna 2009. Kirja on ollut jättimenestys, ei vain Ruotsissa, vaan myös muualla maailmassa – teosta on myyty yli viisi miljoonaa kappaletta ja se on käännetty

35 eri kielelle. (Piratförlaget 2013; Norran.se 2014) Vuonna 2013 kirjasta tehtiin myös elokuva. Suomenkielinen versio kirjasta ilmestyi vuonna 2011, ja sen suomennoksesta vastaa tamperelainen kääntäjä Raija Rintamäki (s. 1963). Hän on kääntänyt lukuisia teoksia englannin ja ruotsin kielestä suomen kielelle, ja käännöstöihin lukeutuvat niin lastenkirjallisuus kuin esimerkiksi Merete Mazzarellan teokset. (Teos 2010)

”Kun elämä menee jatkoajalle, on helppoa ottaa pieniä vapauksia” (Jonas Jonasson 2012: 13). Näin toteaa kirjan päähenkilö Allan Karlsson karattuaan vanhainkodista omana satavuotispäivänään. Pakomatallaan Allan saa haltuunsa vahingossa matkalaukun, jota hänen olisi pitänyt vain hetkellisesti vartioida. Pian hänen perässään ovat poliisit, media ja vaarallinen rikollisjengi. Pakomatkan lisäksi kirjassa käydään läpi Allenin menneisyys ja 1900-luvun historia. Kirjassa käytetään hyvin rikasta ja luovaa kieltä, jonka avulla myös kirjassa esiintyvää huumoria ilmaistaan. Koska kirjassa käsitellään myös historiaa, on kielessä havaittavissa myös runsaasti vanhahtavien sanojen käyttöä.

1.3 Menetelmät

Pääasiallisena tutkimusmenetelmänä tutkielmassani käytän käännösvertailua. Tutkielmani on siis kontrastiivinen ja kvalitatiivinen. Vertailen alkuperäisessä romaanissa ja sen suomennoksessa esiintyviä eläviä metaforia keskenään. Tarkastelen, minkälaisiin ratkaisuihin kääntäjä on metaforien kohdalla päätenyt eli onko niissä havaittavissa jonkinlaisia muutoksia vai ovatko ne muodoltaan ja lähdealueeltaan (ks. tarkemmin luvut 2 ja 3.2.3) kummassakin kielessä samanlaisia.

Tutkin metaforia Ingon (1990: 246–247) idiomien käännösjaottelun, Leppihalmeen (2007: 365–373) käännösstrategioiden ja Kövecsesin (2002) semanttisen metaforajaottelun avulla. Käännösjaottelua, jota Ingo on käyttänyt idiomien kääntämisessä, sovellan nyt tutkimuksessani metaforien kääntämiseen. Tässä jaottelussa tarkastellaan ilmauksien muotoa, ja jaottelen aineistoni neljään eri kategoriaan sen mukaan, miten metaforat on käännetty. Näissä kategorioissa metafora on käännetty joko

toisella metaforalla, sananmukaisesti tai normaali-ilmauksella tai vastaavasti normaali-ilmaus metaforalla. Leppihalmeen käännösstrategioiden avulla tutkin pääasiassa kääntäjän ratkaisuja ja metaforien muotoa eli onko kääntäjä säilyttänyt, muuttanut, lisännyt tai poistanut jotain alkuperäiseen ilmaukseen verrattuna.

Kövecsesin metaforajaottelussa tarkastellaan metaforien lähdealueita. Jaottelussa metaforat luokitellaan esimerkiksi kehon, tilan ja talouden kategorioihin sen mukaan, mistä vertaus on peräisin. Tätä semanttista jaottelua käytän sovellettuna pohjana metaforalla käännettyjen metaforien analysoimisessa. Metaforalla käännettyjä metaforia aineistossani on 41 kappaletta. Kaikkia Kövecsesin kategorioita en ota mukaan analyysiini ja joitain kategorioita joudun hieman muokkaamaan, sillä kaikkia lähdealueita aineistostani ei löydy. Sijoitan metaforat yhdeksään eri kategoriaan niiden lähdealueen mukaan ja tarkastelen, onko lähdealue pysynyt samana myös käännöksessä vai onko se jollain tavalla muuttunut. Huomioitavaa semanttisessa jaottelussa on, että jaottelu on elävien ja kuolleiden metaforien tavoin tulkinnallinen kysymys ja riippuu paljon siitä, mihin sanaan metaforassa kiinnittää huomiota.

2 METAFORA KÄSITTEENÄ

Metafora eli kielikuva on eräänlainen vertaus ilman *kuin*-sanaa. Metaforaa on käsitelty jo antiikin ajoilla, jolloin siihen kiinnitti huomiota muun muassa Aristoteles. Nimi onkin peräisin kreikan kielen sanoista *meta pherein*, joka tarkoittaa ”siirtämistä”. Metafora voidaan siis ymmärtää merkityksen siirtona, jossa keskenään rinnastetaan kaksi asiaa, jotka eivät tavallisesti liity toisiinsa. Tällä tavalla kieleen voidaan luoda uusia merkityksiä ennestään tuntemattomasta. (Stålhammar 1997: 7–16; MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *metafora*)

Aristoteles (1994/n. 330 eaa.: 60) pitää metaforien käyttöä tärkeänä taitona. Tätä taitoa hän pitää synnynnäisenä lahjakkuutena, sillä hyvät metaforat vaativat samankaltaisuuksien havaitsemista. Aristoteleen (2012/n. 300 eaa.: 190–194, 209) mukaan metafora on toimiva silloin, kun se ei ole liian kaukaa haettu eli kahdessa verrattavassa asiassa täytyy olla jotain samaa, jottei ilmauksesta tule epäselvä. Tämä tulee esille myös alla olevasta semanttisesta kaavasta. Metafora ei myöskään saa olla sopimaton, jolloin esitettävästä asiasta saattaa tulla koominen, liian traaginen tai virallinen, eikä liian ilmeinen, jolloin metaforasta tulee ikävystyttävä.

Hyvä esimerkki metaforisesta vertauksesta on *pullon suu*, ja tätä voidaan selventää seuraavalla semanttisella kaavalla (Koski 1992: 13–14, Idström 2009: 52):

$$X \text{ on ikään kuin } Y, \text{ suhteessa } Z$$

X edustaa asiaa, jota tarkoitetaan eli tässä tapauksessa pullon aukkoa. Y on se, mihin verrataan eli ihmisen suu, ja Z on näiden kahden yhteinen ominaisuus, esimerkiksi muoto. (Ingo 1990: 230) Eli toisin sanoen *pullo* ja *suu* ovat ennestään tuttuja, mutta kun ne rinnastetaan toisiinsa, syntyy täysin uusi merkitys *pullon suu*.

Tästä päästäänkin metaforan niin sanottuihin lähde- ja kohdealueisiin. Kognitiivisen metaforateorian mukaan metafora sisältää aina kaksi käsitealuetta (*conceptual domains*), joita ovat lähdealue (*source domain*) ja kohdealue (*target domain*).

Lähdealue on se käsitealue, jonka avulla tuntematon kohdealue yritetään ymmärtää. Yleensä lähdealue on fyysisempi tai konkreettisempi ja helpommin määriteltävissä kuin kohdealue, joka taas on abstrakti ja siksi vaikeammin määriteltävissä. Näin ollen jonkin asian ymmärtäminen on helpompaa, kun sitä verrataan johonkin ennestään tuttuun, konkreettiseen asiaan. Esimerkkinä voidaan pitää metaforaa *elämä on matka*, jossa *elämä* on kohdealue ja *matka* lähdealue, eli tässä elämää verrataan matkantekoon. Metaforinen prosessi kulkeekin aina konkreettisesta abstraktiin, eikä lähde- ja kohdealueita voi kääntää. Ei voi siis esimerkiksi sanoa *matka on elämä*. Metafora on toisin sanoen yksisuuntainen. (Kövecses 2002: 4, 6, 15)

Metaforinen vertaus voidaan saada esimerkiksi niin ihmisen ruumiinosien nimityksistä, kuten *särkynyt sydän*, kuin aikaan ja luonnonympäristöön viittaavista sanoista, esimerkiksi *salamannopea* (Idström 2009: 54). Vertaukset voidaan jakaa kuolleisiin ja eläviin metaforiin sen mukaan, ovatko ilmaukset kuluneita ja leksikaalistuneita vai uudempia ja tilapäisempiä, kuten aineistossani esiintyvä, elävää metaforaa edustava ilmaus *huone oli hirvetön*. Näitä metaforia käsittelem seuraavassa alaluvussa.

2.1 Elävät ja kuolleet metaforat

Elävät metaforat ovat uusia ja tilapäisiä ilmauksia. Ne voivat olla esimerkiksi kirjailijan oma keksintö. Lähtökohtana on vain kahdessa eri asiassa esiintyvä yhteinen, verrattavissa oleva ominaisuus. Mitä suurempi vastakohta vertausten välillä on, sitä rikkaampi metaforan sisältämästä merkityksestä tulee, kunhan pitää mielessä, ettei eroavaisuuksista tule liian suuria. Elävään metaforaan voi törmätä vain kerran, mutta se voi myös muodostua sitaatiksi tai jopa leksikaalistua. (Ingo 1990: 230–231; Ahlgren 2014: 114) Elävistä metaforista esimerkkeinä voidaan pitää Stålhammarin (1997: 80, 112) mainitsemaa metaforaa *trafikinfarkt*, joka suomeksi voisi olla *liikenneinfarkti*.

Hagström (1998: 32) kuvailee eläviä metaforia kolmella eri tavalla. Hänen mukaansa elävät metaforat luovat vastakohtia tavallisen ja tavattoman kielenkäytön välille, ja niiden avulla voidaan havaita täysin uusia puolia todellisuudesta. Elävät metaforat

voivat myös antaa sanoille uusia sivumerkityksiä, joskus jopa täysin uusia merkityksiä. Kuitenkin ajan kuluessa ja kielen kehittyessä elävät metaforat voivat muuttua vakiintuneiksi ilmauksiksi ja leksikaalistua. Silloin metaforista tulee kuolleita eikä niiden metaforista alkuperää enää tule normaalissa kielenkäytössä ajatelleeksi (Ingo 1990: 230; Svanlund 2001: 42; Ahlgren 2014: 112–113). Siksi tällaisten metaforien toteamiseksi tarvitaan yleensä etymologista tutkimusta (Idström 2009: 56). Esimerkkeinä voidaan pitää romaanissa esiintyviä sanoja *päähenkilö*, *käytävä* ja *tunnin kuluttua*. Tämän lisäksi merkitys on kuolleissa metaforissa pysyvä, ja siksi suuri osa on mahdollista löytää sanakirjoista. Näin ollen ne ovat helpommin käännettävissä, mutta toisaalta on suurempi mahdollisuus, etteivät kuolleet metaforat kahdessa eri kielessä vastaa toisiaan. Tällaisia ovat suomen ja ruotsin kielessä esimerkiksi *aallonharja* – *vågkam* ja *rakennuksen siipi* – *byggnadens flygel*. (Ingo 1990: 230–231)

Svanlundin (2001: 41) mukaan hyvien kirjailijoiden tulisi välttää kuolleiden metaforien käyttöä, sillä ne eivät luo kieleen samanlaista jännitystä kuin elävät metaforat, mikä kirjallisen ja tyyllillisen laadun kannalta on välttämätöntä. Kuolleiden metaforien jatkuvaa käyttöä ei myöskään pidetä kovin luovana. Elävä kieli edellyttää eläviä metaforia.

Elävien ja kuolleiden metaforien lisäksi on olemassa myös metaforia, joita ei voi sijoittaa kumpaankaan edellä mainittuun ryhmään vaan ne ovat niin sanottuja rajatapauksia. On myös mahdollista herättää kuollut metafora henkiin uudelleen, jolloin siitä tulee jälleen elävä metafora. Tästä hyvä esimerkki on *tuolinjalka*, joka voi *ontua* tai *murtua*. (Stålhammar 1997: 14; Ahlgren 2014: 113) Nämä seikat tekevät metaforien jaottelusta todellisuudessa hyvin haasteellista, ja jaottelu perustuukin aika pitkälti tutkijan omaan tulkintaan.

2.2 Metaforan funktio kielessä

Kirjallisuutta, ja näin ollen myös kirjailijoita, on aina pidetty metaforien luoja. Kaunokirjallisuudessa metaforia käytetään enemmän elävöittämään kieltä ja

herättämään tunteita kuin pelkkänä tiedonvälittäjänä. (Stålhammar 1997: 8) Usein metafora mielletäänkin runolliseksi ja retoriseksi tyylikeinoksi eikä sitä pidetä kovin tavallisena arkisessa kielenkäytössä. Kognitiivisessa kielitieteessä metaforaa kuitenkin pidetään välttämättömänä osana kieltä ja ajattelua. Pohjimmiltaan kieli on täynnä metaforisia ilmauksia, joita ei yleensä tiedosteta arkisissa tilanteissa, koska toimimme ja ajattelemme vaistomaisesti tiettyjen tapojen mukaan. (Lakoff & Johnson 1980: 4; Idström 2009: 52) Sekä suomen että ruotsin kieli ovat täynnä kielikuvia, jotka kielenkäyttäjällä on sisäistänyt niin, ettei niitä normaalissa puhetilanteessa tule ajatelleeksi. Metaforat ovat osa jokapäiväistä elämäämme sekä omaa kieltä ja kulttuuriamme.

Stålhammarin (1997: 8–10) mukaan metaforinen kielenkäyttö ja sanojen merkityksen siirtäminen on oleellinen tapa kuvailla uusia ilmiöitä ja täyttää aukkoja sanastossa. Metafora toimii ikään kuin siltana tutun ja tuntemattoman välillä, kun halutaan välittää esimerkiksi abstrakteja käsitteitä, tapahtumia tai toimintaa. Metaforissa käytetään jotain ennestään tuttua, ja tällä tavalla ne laajentavat tietoaamme tuntemattomasta.

Goatly (1997: 149) puolestaan esittää kolme erilaista tilannetta, jolloin metaforaa yleensä käytetään, jotta sanastossa oleva aukko täyttyy. Ensimmäisessä tilanteessa metaforaa käytetään silloin, kun sopivaa termiä kyseessä olevalle asialle ei yksinkertaisesti ole saatavilla. Toisessa tilanteessa metafora on sopivan lyhyt ilmaus aukon täyttämiseksi, kun muuten olemassa oleva sana selittää jonkin asian vain suurin piirtein, eikä pitkää selitystä haluta käyttää. Kolmannessa tilanteessa metaforaa käytetään tarkennuksena eli jokin asia selvennetään jälkimääritteisten metaforien avulla.

Metaforia voidaan lisäksi käyttää niin käsitteellistämään jokin kokemus uudelleen kuin voimistamaan argumentointia (Goatly 1997: 152–153). Kokemuksiin puolestaan sisältyy aina erilaisia tunteita, ja Goatlyn (1997: 158–159) mukaan metaforan yksi tärkeimmistä funktioista on ilmaista tunteita. Joskus kyseessä saattaa olla voimakkaita tunteita herättävä asia ja silloin metaforaa voidaan käyttää lievennyskeinona, jolloin metafora on toisin sanoen kiertoilmaus. Tällaisia kiertoilmauksia esiintyy myös aineistossani. Metaforia voi esiintyä myös erilaisissa arvoituksissa, kuten ristikoissa

(Goatly 1997: 161). Lisäksi metaforien avulla voidaan ilmaista huumoria (Goatly 1997: 161–162), ja tämä käytötapa ilmeneekin romaanista *Satavuotias joka karkasi ikkunasta ja katosi*. Näin kiteyttäen voi sanoa, että metaforien funktio kielessä on hyvin monipuolinen.

3 METAFORIEN KÄÄNTÄMINEN

Metaforien ymmärtäminen eli sanojen käyttäminen kuvaannollisessa merkityksessä vaatii erittäin hyvää kielitaitoa, mutta sen lisäksi myös paikallisen ympäristön ja ajankohtaisten tapahtumien tuntemusta. Tämä kaikki kääntäjän tulisi hallita kahdella kielellä, ja eri osa-alueiden edellytykset kahdessa kulttuurissa tulisi ottaa huomioon. Metaforien kääntämisen vaativuus onkin yksi esimerkki siitä, miksi muun muassa monimutkaisten tekstien konekääntäminen ei onnistu. Tarvitaan konekääntämistä laajempaa tietämystä, sillä sanat ovat kontekstista riippuvaisia. (Stålhammar 1997: 35–36, 42)

Hagström (1998: 34–35) on luokitellut metaforien kääntämiseen liittyvät ongelmat kolmeen eri kategoriaan, jotka kaikki ovat sidoksissa kulttuuriin. Ensimmäisessä kategoriassa ongelmat liittyvät kulttuurisidonnaisiin viittauksiin eli sellaisiin lähtökielen ilmauksiin ja sanoihin, jotka viittaavat kohdekielen kulttuurista puuttuviin konkreettisiin ja abstrakteihin ilmiöihin. Toisessa kategoriassa ongelmat koskevat viittauksia, jotka liittyvät kohdekulttuurissa esiintyviin ilmiöihin, mutta joiden merkitys on täysin erilainen. Kolmannen kategorian ongelmat liittyvät kieliopillisiin ja lingvistisiin ominaisuuksiin eli kielten eroihin siinä, miten jokin asia voidaan, on pakko tai on parempi ilmaista.

Hagströmin (1998: 34) mukaan metaforien kääntämisestä tekee haasteellisen lisäksi ilmauksen suppea muoto. Selitykset ynnä muut tarkennukset eivät mahdu yhteen metaforaan, ja metaforan idea onkin siinä, ettei ilmauksen tärkeää piirrettä tule selittää vaan se täytyisi niin sanotusti kokea. Lukijan tulisi ymmärtää metaforassa esiintyvä vastakohta tai siirto. Jos kääntäjä alkaa selventää metaforan sisältöä, metafora muuttuu normaali-ilmaukseksi.

Ingon (1990: 232) mukaan metaforia käännettäessä on tärkeää, että kääntäjä pohtii, onko vertaus tarpeeksi tuttu kohdekulttuurissa, jotta lukija ymmärtäisi ilmauksen oikein. Vertauksessa käytettävien sanojen on myös semanttisesti herätettävä lukijassa oikeat assosiaatiot, jotta väärinkäsitysiltä vältyttäisiin. Siksi kääntäjän tulisi varoa

kääntämistä sananmukaisesti sellaisia metaforia, joissa vertaus voi jäädä joillekin lukijoille epäselväksi. Tällaisia ovat esimerkiksi uskontoon ja sivistykseen liittyvät metaforat. Stålhammarin (1997: 48) mukaan kääntäjän tulisi myös oivaltaa, että sanat on tulkittava kokonaisuutena ja merkityksen siirtona, eikä kirjaimellisesti. Lisäksi ilmauksen sisältö tulisi analysoida ja mahdollinen vertauksen lähdealue olisi tunnistettava, jotta kääntäjä voi valita mahdollisimman toimivan vastineen käännöstä ja kohdekulttuuria ajatellen.

3.1 Kulttuurin merkitys kaunokirjallisessa kääntämisessä

Riitta Oittisen (2007: 172–173) mukaan kaunokirjallista kääntämistä on katsottava osana ja kokonaisuutena eli tekstinä ja tilanteena, mikä tarkoittaa, että kääntäjällä tulisi olla tekstin kokonaisuus ja tehtävä selvillä, jotta hän voi valita yksittäisille tekstin osille oikeat käännösratkaisut. Käännettävä teksti on aina osa kulttuuria ja kokemusmaailmaa, ja siksi kääntäjällä on oltava tarkat taustatiedot ja kyseessä olevan maan- ja kulttuurintuntemus – muuten asia voi jäädä ymmärtämättä eikä välity edelleen lukijalle. Kääntäjän varassa onkin, ettei käännösteksti sisältäisi epäselviä, vieraita käsitteitä. Tällaisista, lukijaa häiritsevistä kohdista Leppihalme (2000: 98–99) käyttää nimitystä *kulttuuritöyssy*.

Käännöksellä on aina kohderyhmä ja tämä vaikuttaa kääntäjän tekemiin ratkaisuihin ja lopputulokseen. Kaunokirjallista käännöstä voidaankin pitää kääntäjän omana tulkintana, sillä kyseessä on aina erilainen kokonaistilanne, kääntäjän näkökulma ja hänen tekemänsä ratkaisut. (Oittinen 2007: 165, 179–180) Kääntäjän on usein mietittävä, kuinka tuttu jokin tekstissä esiintyvä asia lukijalle on, ja samalla myös pohdittava käännösstrategioita (ks. alaluku 3.2.2) eli millä strategialla asiasta tulisi mahdollisimman ymmärrettävä (Leppihalme 2000: 99). Kääntäjän on kaunokirjallisuutta kääntäessään myös pohdittava muodon ja sisällön yhteensovittamista ja hiottava ilmauksiaan, jotta teksti olisi kaunokirjallisuutta myös kohdekielellä. Kaunokirjallinen kääntäminen on Oittisen mukaan uudelleenkirjoittamista, sillä se on aina aikaan ja paikkaan sidoksissa. (Oittinen 2000: 265; 2007: 166, 180) Mikäli erot

ovat lähtö- ja kohdekulttuurin välillä suuret, kirjassa olisi Leppihalmeen (2000: 101) mukaan hyvä olla kääntäjän oma esipuhe tai jälkisanat – tällä tavalla lukija saisi enemmän tietoa muun muassa kääntäjän käännoistyössään käyttämistä ratkaisuksista.

Kulttuurintuntemuksen lisäksi kääntäjällä on tietenkin oltava myös käännettävien kielten erinomainen kielitaito ja tunnettava kielten mahdolliset rakenteelliset erot. Kielissä esiintyy paljon sisäistä vaihtelua, joka liittyy esimerkiksi sanastoon, lauserakenteisiin ja ilmaisutapoihin (Tommola 2006: 10). Kielen muoto pätee erityisesti runojen kääntämiseen (Oittinen 2007: 172–173). Suomen ja ruotsin kielessä kielten rakenteelliset erot poikkeavat merkittävästi toisistaan. Tämä johtuu siitä, että suomi kuuluu uralilaiseen kielikuntaan, kun taas ruotsi kuuluu indoeurooppalaiseen kielikuntaan. Sen sijaan maiden kulttuureissa ei ole niinkään suuria eroja.

3.2 Metaforien kääntäminen muodon ja merkityksen näkökulmasta

3.2.1 Ingon idiomien käännojsaottelu sovellettuna metaforien kääntämiseen

Rune Ingo (1990: 246–249) on tutkinut idiomien kääntämistä ja jaotellut eri käännoismahdollisuudet neljään ratkaisumalliin. Tätä samaa käännojsaottelua käytän lähtökohtana tutkielmassani metaforien jaottelussa. Ingon idiomien käännojsaottelu on sopiva myös metaforien jaottelussa, koska idiomit ovat metaforien tapaan kielikohtaisia ilmauksia, ja siksi niiden kääntämistä voidaan pitää samankaltaisena (Ingo 1990: 245–246). Tässä luvussa käyn läpi ratkaisumallit, mutta idiomien sijaan puhun metaforasta ja sovellan jokaisen mallin sisältöä sen mukaan. Ratkaisumallit ovat seuraavat:

1) Metafora käännetään metaforalla

Tämä ratkaisu on olennainen silloin, kun halutaan säilyttää lähtötekstin sisältö mahdollisimman samanlaisena muuttamatta alkuperäistä ajatusta. Joissakin tapauksissa metaforille löytyy kyseessä olevasta kielestä oma vastaava, vakiintunut ilmaus, eikä metaforaa näin ollen voi kääntää sananmukaisesti. Tämä ratkaisu koskee sekä eläviä että kuolleita metaforia.

2) Metafora käännetään sananmukaisesti

Tätä ratkaisua voi käyttää silloin, jos kielet ja kulttuuri eivät poikkea kovasti toisistaan. Tämä ei kuitenkaan ole paras mahdollinen ratkaisu, sillä käännöksestä ei välttämättä tule ymmärrettävä tai sitten kohdekieli saa täysin uuden ilmauksen. Siksi tämä ratkaisu toimiikin parhaiten elävien metaforien kohdalla. Muissa tapauksissa käännoästä voi selventää lisäyksen avulla.

3) Metafora käännetään normaali-ilmauksella

Hyvä kääntäjä päätyy tähän ratkaisuun vain silloin, jos lähtökielen metaforalle ei löydy minkäänlaista vastinetta kohdekielessä. Tätä ratkaisua ei kuitenkaan saisi käyttää liikaa, sillä lähtöteksti voi muuttua tylsäksi ja ilmeettömäksi. Hyvä puoli taas on, että lähtötekstin informaatio välittyy lukijalle oikein ja kieliäsu on korrekti.

4) Normaali-ilmaus käännetään metaforalla

Tämä ratkaisu vaatii kääntäjältä erityistä tarkkavaisuutta. Hyvä kääntäjä käyttää tätä ratkaisua silloin, kun hän haluaa korvata ”menetetyt”, normaali-ilmauksella käännetty metaforat käyttämällä metaforaa jossain toisessa kohdassa. Tällä tavalla tyyllinen tasapaino tekstissä säilyy. Tätäkään ratkaisua ei kuitenkaan kannata käyttää liikaa, sillä käännöksestä saattaa tässäkin tapauksessa tulla tyyliiltään poikkeava alkuperäiseen tekstiin verrattuna.

Tärkeintä itse käännoäprosessiin ja ratkaisumalleihin liittyen on, että kääntäjä analysoi ja ymmärtää, mitä eri ilmauksilla lähtötekstissä tarkoitetaan. Tällä tavalla kääntäjä löytää sopivan käännoäsvastineen ja ilmausten merkitysvivahde pysyy mahdollisimman samanlaisena käännoäksessä.

3.2.2 Leppihalmeen käännoästrategiat

Ritva Leppihalme (2007: 365–366) on tutkinut kääntämistä kääntäjän strategioiden näkökulmasta. Käännoäprosessi koostuu monesta eri vaiheesta, joissa kääntäjän on tehtävä erilaisia päätöksiä ja käytettävä ongelmienratkaisua, jotta lopputuloksena olisi hyvä, kohdekulttuurissa toimiva käännoä. Kääntäjä ratkaisee erilaiset käännoäongelmat

eri strategioiden avulla, ja tämän voidaan ajatella tapahtuvan joko tietoisesti tai tiedostamatta. Strategioiden valintaan vaikuttaa esimerkiksi aikakausi ja tyyli, lähtö- ja kohdekieli sekä kulttuuri. Kääntäjä ei näin ollen käännä pelkkää kieltä vaan tekstiä kokonaisuutena. Strategioiden käyttö liittyy siis toisin sanoen kääntäjän kohtaamiin ongelmiin eli kohtiin, joissa kirjaimellinen käänös ei ole riittävä (Bergen 2006: 111).

Strategiat voidaan jakaa globaaliin strategiaan eli peruslinjaan, joka koskee koko tekstiä, ja paikallisiin strategioihin, joita käytetään yksittäisten käänösongelmien ratkaisemiseen tekstin sisällä (Leppihalme 2007: 366). Myös Bergen (2006: 114–116) on tutkinut samaisia strategioita. Hän käsittelee globaalia strategiaa joko *lähtökulttuuripainotteisena* (*source culture-oriented*) tai *kohdekulttuuripainotteisena* (*target culture-oriented*). Lähtökulttuuripainotteisessa käänöksessä lähtökulttuurin vieraat käsitteet ja normit säilytetään eli käytetään *vieraannuttamista*, kun taas kohdekulttuuripainotteinen käänös pyritään muuttamaan kohdekulttuuriin sopivaksi eli käytetään *kotouttamista*. Paikallisiin strategioihin liittyen Bergen käsittelee samoja asioita kuin Leppihalme, mutta jaottelu on erilainen (vrt. Bergen 2006: 117–124). Siksi käsittelen paikallisia strategioita tarkemmin vain Leppihalmeen jaottelun näkökulmasta.

Paikalliset strategiat, joita kääntäjä mahdollisesti käyttää, Leppihalme (2007: 368) on jakanut neljään eri ryhmään. Näitä ovat säilyttäminen, muuttaminen, lisääminen ja poistaminen. Säilyttämisestä on kyse silloin, kun jokin vieraan kielen sana siirretään käänökseen ilman suurempia muutoksia. Tätä strategiaa käytetään silloin, kun kohdekulttuurin sanastosta ei löydy lähtökulttuurin ilmausta, ja näin ollen aukko täytetään vierassanalla tai käänöslainalla, joka on ”suora käänös vieraan kielen ilmaisusta”. Kääntäjä voi myös käyttää kulttuurista adaptaatiota, jossa jokin vieraampi ilmiö muutetaan tutummaksi (Leppihalme 2007: 370).

Muuttaminen tarkoittaa itse tekstin osien kääntämistä kieleltä toiselle. Muutokset voivat olla syntaktisia, semanttisia tai pragmaattisia. Syntaktisia muutoksia voivat olla sanaluokan, lauserakenteen tai sanajärjestyksen muuttaminen, jotta lopputuloksena olisi luonteva käänös. Semanttiset muutokset sisällyttävät ylä- ja alakäsitteiden käytön silloin, kun tarkempi käänös ei ole välttämätön tai kun täsmennys on paikallaan.

Pragmaattisiin strategioihin kuuluu lisäys, jota voidaan käyttää silloin, kun halutaan selittää jokin kohdekulttuurille vieras asia tarkemmin tai kun kääntäjä haluaa esimerkiksi lisätä menetettyjä sanaleikkejä toiseen kohtaan. Pragmaattiset ratkaisut ovat tärkeitä myös siksi, että useat ilmaukset sisältävät sivumerkityksiä ja tunteita, joita ei ilman erillistä selitystä kohdekulttuurissa tunneta. (Leppihalme 2007: 368–369, 371)

Viimeinen strategioista on poistaminen, joka Leppihalmeen (2007: 368, 372) mukaan tarkoittaa, että jokin sana tai ilmaus jätetään kokonaan kääntämättä, eikä käännöksestä näin ollen löydy vastinetta. Tämä on nopea tapa ratkaista jokin ongelma, jos kääntäjän kielitaito tai kulttuurintuntemus on riittämätön. Poistoa käytetään myös silloin, kun tekstissä on tarpeettomia tai sopimattomia kohtia. Lisäksi lähtö- ja kohdetekstien suuret kulttuurierot voivat johtaa poistoon, sillä pienillä yksityiskohdilla ei silloin ole niin paljon merkitystä. Poisto ei kuitenkaan ole mikään hyvä ratkaisu, ja myös Ingon (1990: 294) mukaan poisjätto voi köyhdyttää tekstiä tai jopa aiheuttaa väärinkäsityksiä. Myöskään kulttuuriset erot eivät mielestäni ole pätevä syy poistolle varsinkaan suomen ja ruotsin kielen kohdalla, sillä erot ovat niin pieniä. Poisto on hyvän kääntäjän viimeinen ratkaisu.

3.2.3 Kövecsesin semanttinen metaforajaottelu

Zoltán Kövecses (2002) on laajassa metaforatutkimuksessaan tutkinut metaforia Lakoffin ja Johnsonin kognitiivisen metaforateorian pohjalta. Hän on luonut tutkimuksessaan erilaisia semanttisia kategorioita metaforien kohdealueiden ja lähdealueiden (ks. s. 13) mukaan. Tätä jaottelua käytän pohjana tutkimuksessani ja luokittelen metaforat eri kategorioihin sen mukaan, mistä metaforan alkuperäinen vertaus on lähtöisin. Keskityn siis metaforien lähdealueisiin.

Tässä alaluvussa käsittelen kaikki Kövecsesin lähdealueet. Kaikkia Kövecsesin kategorioita en kuitenkaan ota mukaan analyysiini, sillä aineistossani ei ole kaikkien kategorioiden metaforia.

Taulukko 1. Metaforien lähdealueet

Kövecsesin jaottelu	Oma jaottelu
Keho	Kehon ja kuoleman metaforat
Terveys ja sairaus	-
Eläimet	-
Kasvit	-
Rakennukset ja rakentaminen	-
Koneet ja työkalut	Tekniikan metaforat
Pelit ja urheilu	-
Raha ja taloudelliset tapahtumat	Talouden metaforat
Kokkaus ja ruoka	-
Kuumuus ja kylmyys	Tunteen, tunnon ja mielen metaforat
Valo ja pimeys	Valon ja pimeyden metaforat
Voimat	Voiman ja sodan metaforat
Liikkuminen ja suunta	Tilan metaforat
-	Inhimilliset metaforat
-	Muut metaforat

Analyysissäni mukana olevien kategorioiden kohdalla tarkennan, millä tavoin olen niitä soveltanut omaan aineistooni sopivaksi. Yllä olevasta taulukosta 1 voidaan nähdä Kövecsesin tarkempi lähdealueiden jaottelu ja oma tutkielmassani käyttämä jaottelu. Huomioitavaa lähdealueiden jaottelussa on, että jaottelu on elävien ja kuolleiden metaforien tavoin tulkinnallinen kysymys ja riippuu paljon siitä, mihinunaan metaforassa kiinnittää huomiota. Kategorioissa esiintyvät esimerkit ovat osittain Kövecsesin (2002) ja Stålhammarin (1997) teoksista, mutta jos näistä teoksista ei ole löytynyt sopivaa esimerkkiä, olen käyttänyt omia.

1) Kehon metaforat

Sovellettuna: Kehon ja kuoleman metaforat

Ihmisen kehoa pidetään hyvänä lähdealueena, sillä se on kaikille tuttu ja tarkkaan määritelty. Tällaiset metaforat sisältävät jonkin ruumiinosan, kuten pään, sydämen tai kasvot. Yleensä, kuten Kövecseskin, puhutaan ainoastaan ihmisen kehoon liittyvistä metaforista. Olen kuitenkin sisällyttänyt tähän kategoriaan myös kuolemaan liittyvät metaforat, sillä kuoleman metaforia on aineistossani ja koen niiden liittyvän läheisesti

kehoa koskeviin metaforiin, sillä niissä on mukana jokin kehoon liittyvä ominaisuus. Hyviä esimerkkejä kehon metaforista ovat *sydänystävä*, *aivopesu* ja *pääasia*.

2) Terveys ja sairaus

Terveyden ja sairauden metaforat liittyvät nekin läheisesti ihmisen kehoon. Terveys ja etenkin sairaus esiintyvät metaforissa usein. Tällaisia metaforia ovat esimerkiksi *tunteiden loukkaaminen* ja *terve yhteiskunta*.

3) Eläimet

Eläimet esiintyvät metaforissa monin eri tavoin. Ihminen voi olla esimerkiksi *ovela kettu*, *leijona* tai *lehmä*. Eläimiä tai niiden ruumiinosia voi esiintyä myös erilaisissa toiminnoissa ja tilanteissa, kuten metaforassa *etanan vauhti*.

4) Kasvit

Kasvit esiintyvät metaforissa erilaisina toimintoina ja kasvuna. Tällaisia esimerkkejä ovat *työn hedelmä* ja *kukoistava liikeyritys*.

5) Rakennukset ja rakentaminen

Sekä rakennukset ja niiden osat että rakentaminen itsessään ovat tavallisia metaforisia lähdealueita. Tällaisia metaforia ovat esimerkiksi *hänen elämänsä on raunioina* ja *rakentava palaute*.

6) Koneet ja työkalut

Sovellettuna: Tekniikan metaforat

Sekä koneet ja työkalut että näihin liittyvät toiminnot esiintyvät metaforissa. Tekniikan metaforiin olen sisällyttänyt sellaiset metaforat, jotka käsittelevät erilaisia erikoisaloja. Metaforat voivat sisältää jonkin työkalun, laitteen tai näihin liittyvän teknisen toiminnan. Esimerkkeinä voidaan pitää metaforia *mennä nappiin* ja *hyvinvoinnin mittari*.

7) Pelit ja urheilu

Pelit ja urheilu sisältävät sellaisia ominaisuuksia, joita yleensä käytetään metaforissa. Tällaisia esimerkkejä ovat *he noudattivat pelisääntöjä ja hän leikkeli idealla*.

8) Raha ja taloudelliset tapahtumat,

Sovellettuna: Talouden metaforat

Yhteiskunta on jo hyvin pitkään toiminut talouteen liittyvien toimintojen varassa, ja tämä näkyy myös metaforissa. Talouden metaforissa käytetään erilaisia rahan ja taloudellisiin tapahtumiin liittyviä vertauksia. Tällaisia metaforia ovat esimerkiksi *ajan kuluttaminen, parisuhteeseen investointi ja henkinen pääoma*.

9) Kokkaus ja ruoka

Kokkaus sisältää monenlaisia vaiheita, kuten reseptejä, ainesosia, tuotteita ja toimintoja. Tällaisia metaforia ovat esimerkiksi *menestyksen resepti ja hänellä kiehahti*.

10) Kuumuus ja kylmyys

Sovellettuna: Tunteen, tunnon ja mielen metaforat

Kuumuus ja kylmyys ovat elämän peruselementtejä. Kuumuutta käytetään metaforissa, kun halutaan ilmaista suhtautumista muita ihmisiä ja asioita kohtaan. Tähän kategoriaan liittyvät myös tunteet, sillä tunteita ilmaistaan yleensä juuri niin sanottujen lämpötilojen avulla. Tällaisia esimerkkejä ovat *palava rakkaus ja jäätävä katse*. Tähän kategoriaan olen sisällyttänyt myös aineistossani esiintyvät mieleen liittyvät metaforat, sillä koen mielen metaforien liittyvän läheisesti tunteen metaforiin.

11) Valo ja pimeys

Sovellettuna: Valon ja pimeyden metaforat

Valo ja pimeys ovat myös elämän peruselementtejä. Yleensä valo ja pimeys esiintyvät metaforissa sääilmiöinä. Tällaisia metaforia ovat esimerkiksi *hänen mielensä kirkastui ja hämärä idea*.

12) Voimat

Sovellettuna: Voiman ja sodan metaforat

Tähän kategoriaan olen sisällyttänyt sekä voiman että sodan metaforat, sillä katson niiden liittyvän läheisesti toisiinsa. Voima esiintyy monessa eri muodossa, kuten aaltona, myrskynä ja tulena. Se voi myös toimia esimerkiksi vetona tai työntönä. Tällaisia metaforia ovat esimerkiksi *vetää matto jalkojen alta* ja *myrskyisä suhde*.

13) Liikkuminen ja suunta

Sovellettuna: Tilan metaforat

Liikkuminen on elämän peruskokemuksia ja näin ollen myös tavallinen metafora. Liikkuminen voi sisältää muuttamista paikasta toiseen tai se voi tapahtua paikallaan. Jos metafora sisältää liikkumista paikasta toiseen, se liittyy suuntaan. Tällaisia suunnan ja liikkumisen metaforia ovat esimerkiksi *ylilääkäri*, *syvä uni*, *ulkopuolella* ja *eteenpäinmeno*. Olen sisällyttänyt tähän kategoriaan myös aineistossani esiintyvät tilaa ja aikaa koskevat metaforat, sillä koen tilan olevan sekä liikkumisen että suunnan yläkäsite sisältäen myös tiloihin ja huoneisiin liittyvät metaforat. Ajan kulumisen taas on myös eräänlaista tilassa liikkumista.

14) Inhimilliset metaforat

Olen lisännyt analyysini inhimillisten metaforien kategorian, sillä ne ovat erittäin yleisiä ja niitä esiintyy myös aineistossani. Personifikaatio onnistuu melkein missä asiayhteydessä tahansa, ja tämä tarkoittaa sitä, että jokin esine tai ilmiö on se, joka toimii ihmisen tavoin. Tällaisia metaforia ovat esimerkiksi *immuunijärjestelmän hyökkäys* ja *huolissaan olevat markkinat*. Inhimillisiä metaforia ovat myös esimerkiksi *tytärtyhtiö* ja *äidinkieli*. (ks. Stålhammar 1997: 177–179)

15) Muut metaforat

Muiden metaforien kategoriaan olen sijoittanut kaikki ne metaforat, jotka eivät sovi mihinkään edellä mainituista kategorioista.

Kohtien 2) ja 11) esimerkeistä voidaan hyvin nähdä, että tulkinta vaikuttaa siihen, mihin kategoriaan metafora sijoitetaan. Vaikka esimerkki *tunteiden loukkaaminen* liittyy

tunteisiin, se on sijoitettu kohtaan 2), sillä sana *loukkaaminen* liittyy sairauteen. Kohdan 11) esimerkki *hänen mielensä kirkastui* voisi hyvin kuulua mielen metaforiin, mutta sana *kirkastui* liittyy valoon, ja näin ollen metafora on sijoitettu valon kategoriaan.

4 METAFORIEN KÄÄNNÖSVERTAILU

Tutkielmassani vertailen romaanissa *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* ja sen suomennoksessa esiintyviä eläviä metaforia keskenään. Olen poiminut metaforat kirjojen kahdeksasta ensimmäisestä luvusta ja jaotellut ne neljään eri kategoriaan Ingon käännojsjaottelun mukaan. Lisäksi tutkin Leppihalmeen käännojsstrategioiden avulla kääntäjän ratkaisuja ja metaforien muotoa eli onko kääntäjä säilyttänyt, muuttanut, lisännyt tai poistanut jotain alkuperäiseen ilmaukseen verrattuna. Päätavoitteeni ei ole arvioida käännöksen laatua, mutta osana analyysiäni kiinnitän jokaisen esimerkin kohdalla huomiota käännösratkaisujen toimivuuteen.

Kuhunkin kategoriaan olen aineiston analyysistäni valinnut esimerkeiksi viisi, aineistoani parhaiten edustavaa metaforaparia, eli yhteensä metaforapareja on 20. Loput metaforat ovat liitteessä. Aineistossani on mukana myös metaforia, jotka ovat rajatapauksia, sillä rajan vetäminen metaforien välille on todella vaikeaa ja se on aika pitkälti myös tulkinnallinen kysymys.

Lopuksi analysoin metaforalla käännetyt metaforat Kövecsesin semanttisen metaforajaottelun mukaan. Näitä metaforia on 41 kappaletta. Olen luokitellut metaforat niiden lähdealueen mukaan yhdeksään eri kategoriaan. Tarkastelen, onko lähdealue pysynyt metaforissa samana myös käännöksessä vai onko se jollain tavalla muuttunut. Huomioitavaa semanttisessa jaottelussa on, että jaottelu on elävien ja kuolleiden metaforien tapaan tulkinnallinen kysymys ja riippuu paljon siitä, mihinunaan metaforassa kiinnittää huomiota.

4.1 Metaforien analyysi muodon perusteella

Luvuissa 4.1.1, 4.1.2, 4.1.3 ja 4.1.4 analysoin metaforia Ingon käännojsjaottelun ja Leppihalmeen käännojsstrategioiden mukaan. Taulukosta 2 voidaan luokittelun jälkeen nähdä metaforien tarkempi jakauma. Tämän perusteella voidaan todeta, että kategorioissa *metafora käännetään metaforalla* ja *metafora käännetään normaali-*

ilmauksella, tapausten määrä on tasaista, kun taas kategoriassa *metafora käännetään sananmukaisesti* tapauksia on jopa 54 kappaletta ja kategoriassa *normaali-ilmaus käännetään metaforalla* 33 kappaletta.

Taulukko 2. Metaforien prosentuaalinen jakauma Ingon käännsjaottelun mukaan

Käänöskategoriat	Kpl	%
Metafora käännetään metaforalla	41	24
Metafora käännetään sananmukaisesti	54	32
Metafora käännetään normaali-ilmauksella	40	24
Normaali-ilmaus käännetään metaforalla	33	20
Yhteensä	168	100

Analyysin esittelyssä otan jokaisen metaforaparin kohdalla mukaan kirjasta kokonaisia virkkeitä ja lihavoin metaforat esimerkeissä. Aluksi kerron hieman enemmän, missä asiayhteydessä metaforat kirjoissa esiintyvät ja mikä merkitys niiden taustalla on. Tarkempi lähdealueiden analyysi on kuitenkin luvussa 4.2. Sitten siirryn itse käännsvertailuun tukeutuen pääasiassa Ingon käännsjaotteluun ja Leppihalmeen käännsstrategioihin.

4.1.1 Metafora käännetään metaforalla

Tämän luvun esimerkeissä metafora on käännetty metaforalla eli esimerkeissä lähtökielen metafora on käännetty kohdekielen vastaavalla metaforalla, jossa ajatuksen tulisi säilyä mahdollisimman lähellä alkuperäistä ilmausta. Näitä tapauksia aineistossani on 41 kappaletta (24 %).

Esimerkissä (1) päähenkilö Allan tutkailee hautakiveä istuessaan penkillä lepuuttamassa jalkojaan keskiaikaisen kirkon takana.

- (1) Skillnaden mellan de båda var bland annat den att Henning **gett upp andan** sextioett år tidigare. (s. 9)

Heitä erotti muun muassa se, että Henning oli **heittänyt henkensä** kuusikymmentäyksi vuotta aikaisemmin. (s. 9)

Esimerkissä (1) ruotsinkielinen metafora *gett upp andan* on käännetty vastaavalla suomenkielisellä metaforalla *heittänyt henkensä*. *Ge upp andan* on ruotsin kielessä sanan *kuolla* vanhahtava muoto (Svenskt språkbruk s.v. *anda*). *Heittää henkensä* on taas suomen kielessä hieman arkisempi ilmaus sanalle *kuolla* (MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *heittää*). Vaikka ilmaukset ovat kummassakin kielessä tuttuja, koen niiden kuitenkin olevan vielä eläviä metaforia, sillä niiden kuvaannollisuus on säilynyt ja ne herättävät lukijassa vielä metaforisia assosiaatioita.

Kummassakin metaforassa vertauksena voidaan nähdä luovuttaminen eli hengestä luopuminen. Sekä suomen että ruotsin kielessä kyseessä oleva metafora on ehkä hiukan humoristinen, kuoleman käsitettä keventävä kiertoilmaus. Näin ollen molempien kielten ilmauksia voidaan pitää toistensa vastineina ja molemmista kielistä löytyy oma vastaava ilmaus. Kääntäjä on siis säilyttänyt käänöksessä alkuperäisen ajatuksen ja tyylin.

Esimerkissä (2) Allan ihmettelee ystävänsä sinnikkyyttä rikollisen kovista otteista huolimatta.

- (2) Allan tänkte att det var **segt virke** i den gamle trävaruhandlaren och så inventerade han hallen efter lämpligt tillhygge. (s. 27)

Allan tuumasi, että vanha puutavarakauppias oli **sitkeää tekoa**, ja alkoi etsiskellä eteisestä jotain kättä pitempää. (s. 26)

Esimerkissä (2) metafora *segt virke* on käännetty samalla ajatuksella, *sitkeää tekoa*. Ainoa poikkeus on, että kääntäjä on korvannut ruotsin kielen sanan *virke* suomen kielen sanalla *teko*. Sana *virke* on sananmukaisesti suomeksi käännettynä joko *puutavara* tai *aines* (Suomi-Ruotsi-Suomi-Sanakirja s.v. *virke*).

Esimerkin (2) metaforissa puutavarakauppias rinnastetaan humoristisella tavalla puutavaran sitkeään laatuun. Metaforaa ei kuitenkaan voi kääntää sananmukaisesti, sillä käänöksessä *vanha puutavarakauppias oli sitkeää puutavaraa*, ajatus jäisi suomen

kielessä epäselväksi eikä ilmaus olisi luonteva. Myöskään *aines*-sanankäyttö ei välittäisi samalla tavalla kirjailijan käyttämää vertausta ja siksi sitä ei voida tässä tapauksessa pitää *virke*-sanankäytön vastineena. Kääntäjä on päättänyt käyttää sanaa *teko*, joka ruotsiksi on *byggd* eli *-rakenteinen* (MOT Ruotsi s.v. *byggd*; Suomi-Ruotsi-Suomi-Sanakirja s.v. *teko*). Tästä välittyy vertaus puutavaran sitkeään rakenteeseen ja alkuperäinen ajatus käänöksessä säilyy.

Esimerkissä (3) Allan päättää rauhoittaa kylmiön lukkojen takana riehuvan nuorukaisen.

- (3) Till sist tyckte Allan att det var dags att **kyla ner** ynglingen **lite**, och så satte han på frysfläkten. (s. 47)

Lopulta Allan tuumasi, että poika täytyi **panna vähän jäähylle**, ja käynnisti pakastimen. (s. 45)

Esimerkissä (3) metafora *kyla ner* on käännetty ilmauksella *panna vähän jäähylle*. *Kyla ner* tarkoittaa ruotsin kielessä *jäädyttämistä* ja *kylmentämistä* tai tunteiden *rauhottamista* ja *viilentämistä* (MOT Ruotsi s.v. *kyla ner*). Suomenkielisen ilmauksen *jäähy*-sanankäytön voidaan taas katsoa tulevan urheilusta, ja silloin se olisi sananmukaisesti käännettynä ruotsiksi *utvisning* (MOT Ruotsi s.v. *jäähy*). Tämän lisäksi jäähylle olemisen voi tarkoittaa myös *vilvoittelua*, joka ruotsiksi olisi *avsvalking* (MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *jäähy*; MOT Ruotsi s.v. *vilvoittelu*).

Esimerkin (3) metaforat ovat siitä erikoinen tapaus, että niissä merkitys on sekä kirjaimellinen että metaforinen. Ensinnäkin molempien ilmauksien metaforinen merkitys on tunteiden rauhoittaminen eli Allan haluaa rauhoitella kiihtynyttä nuorukaista. Toiseksi ilmaukset voidaan nähdä myös kirjaimellisina, sillä nuorukainen joutuu tyhjiin pakastimeen, jonka Allan myöhemmin käynnistää. Lisäksi suomenkielisen metaforan voidaan katsoa tulevan urheilusta, sillä myös urheilussa ilmaus tarkoittaa sitä, että pelaaja laitetaan ulos pelistä rauhoittumaan.

Vaikka molemmissa metaforissa kyse on tunteiden rauhoittamisesta, ilmaukset ovat muodoltaan erilaisia. Ruotsin kielessä on käytetty ilmausta *kyla ner*. Kääntäjä on

päättänyt käyttää ilmausta *panna jäähylle* luultavasti siksi, että sananmukaisesta käännöksestä metafora ei ilmenisi samalla tavalla eikä myöskään välittäisi kirjailijan ajatusta käännökseen. Siksi *panna jäähylle* on käännöksessä toimiva ratkaisu.

Esimerkissä (4) käsitellään rikollisjengin Pomon rikollista uraa.

- (4) För det mesta gick det bra, det blev bara ett par kortare **ofrivilliga semestrar** under nästan tjugo år som egenföretagare i rånbranschen. (s. 54)

Homma rullasi mukavasti ja hän sai vain pari lyhyehköä **pakkolomaa** toimiessaan lähes kaksikymmentä vuotta yksityisyrittäjänä ryöstöalalla. (s. 52)

Esimerkin (4) metafora on *ofrivilliga semestrar*, joka käännöksessä on *pakkolomaa*. *Ofrivilliga semestrar* tarkoittaa sananmukaisesti käännettynä *tahattomia lomia*. *Pakkoloma* taas on ruotsiksi *permittering*. (MOT Ruotsi s.v. *ofrivillig*, s.v. *semester*, s.v. *pakkoloma*)

Esimerkin (4) metaforissa voidaan nähdä kaksi eri vertausta. Ensinnäkin rikollisuutta verrataan tavalliseen työelämään, josta ilmaus *pakkoloma* on lähtöisin. Toiseksi metaforinen vertaus saadaan myös kontekstista, sillä *pakkoloma* tarkoittaa tässä yhteydessä vankilaan joutumista. Toisin sanoen, vankilaelämää verrataan työelämän pakkolomalla oloon.

Tässäkin tapauksessa kääntäjä on päätenyt sananmukaisen vastineen sijaan ehkä suomen kielen kannalta toimivampaan ilmaukseen *pakkoloma*. *Tahaton loma* olisi suomen kielessä hiukan outo ilmaus ja saattaisi jättää ajatuksen lukijalle epäselväksi. Siksi *pakkoloma* on toimiva vastine ilmaukselle *ofrivilliga semestrar*. Kääntäjä on toisin sanoen siirtänyt kirjailijan ajatuksen käännökseen.

Esimerkissä (5) Estebán haluaa kostaa työvuosina tapahtuneen nimittelyn tehtailijalle.

- (5) På vägen ville Estebán passa på att stanna till utanför fabrikörens bostad för att **leverera en komplett uppsättning morgonbehov** i den kanna med mjölk som tidigt varje morgon levererades till fabrikörsvillans grind. (s. 76)

Matkan varrella Estebán halusi poiketa **toimittamaan aamutarpeensa lyhentämättöminä** siihen maitokannuun, joka tuotiin aina aamuvarhaisella tehtailijan huvilan portille. (s. 74)

Esimerkissä (5) metafora *leverera en komplett uppsättning morgonbehov* on käännetty ilmauksella *toimittamaan aamutarpeensa lyhentämättöminä*. Esimerkin (5) metaforisen vertauksen voidaan katsoa tulevan taloudesta, sillä metaforissa käytetään talouden sanastoa. Vertaus saadaan myös kontekstista, sillä Estebánin toimitus tapahtui lyhentämättömänä, kun taas itse työpaikalla oli säästötoimet meneillään. Esimerkin (5) metaforissa on käytetty melkein sananmukaista käännoä, mutta ilmausten ero löytyy kohdasta *komplett uppsättning*, jonka kääntäjä on valinnut kääntää sanalla *lyhentämätön*. Tämä on täysin toimiva vastine, vaikka sananmukainenkin käännoä olisi tässä tapauksessa ollut luonteva.

4.1.2 Metafora käännetään sananmukaisesti

Tämän luvun esimerkeissä metafora on käännetty sananmukaisesti eli kummankin esimerkin kielikuvat löytyvät sekä suomen että ruotsin kielestä tai vaihtoehtoisesti herättävät lukijassa samanlaiset assosiaatiot. Näitä tapauksia aineistossani on 54 kappaletta (32 %).

Esimerkissä (6) Allan istuu linja-autossa ja miettii, miksi matkalaukku päätyi hänen mukaansa.

- (6) **När livet går på övertid** är det lätt att ta sig friheter, tänkte han och satte sig ordentligt tillrätta. (s. 13)

Kun elämä menee jatkoajalle, on helppo ottaa pieniä vapauksia, hän ajatteli ja asettui istumaan mukavammin. (s. 13)

Esimerkissä (6) metafora *när livet går på övertid* on käännetty sananmukaisesti *kun elämä menee jatkoajalle*. Tässä vertaus tulee sanasta *jatko aika*, jota yleensä käytetään urheilussa tai muuten pidentyneestä ajasta puhuttaessa (MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *jatko aika*). Sanaa *övertid* taas käytetään ylitöistä puhuttaessa, mutta sitä käytetään myös urheilussa ja samalla tavalla pidentyneestä ajasta puhuttaessa (MOT Ruotsi s.v. *övertid*; Svenskt språkbruk s.v. *övertid*). Siksi tulkiten nämä sanat toistensa synonyymeiksi. Esimerkin (6) metaforassa kirjailija vertaa pitkää, satavuotista elämää humoristisella tavalla jatkoajalle menemiseen. Kääntäjä on päätenyt säilyttämään kirjailijan ajatuksen sellaisenaan, sillä sananmukainen käännös on toimiva myös suomen kielessä, eikä muutoksia näin ollen tarvitse tehdä.

Esimerkissä (7) Allan on saapunut Byringen lakkautetun asemarakennuksen luo ja tapaa siellä tuntemattoman mieshenkilön.

(7) Men han tittade stadigt på kepsmannen och **inväntade dennes första drag**. (s. 20)

Hän tuijotti lippalakkimiestä ja **odotti tämän ensimmäistä siirtoa**. (s. 19)

Esimerkissä (7) metafora *inväntade dennes första drag* on käännetty sananmukaisesti, *odotti tämän ensimmäistä siirtoa*. *Siirto*-sanalla on monta eri merkitystä. Se voi tarkoittaa muun muassa joko *siirtämistä* eli *flyttning* tai *siirtämistä toiseen toimeen* eli *omplacering*. *Siirto* voi myös tarkoittaa *siirtoa peleissä* eli *drag*. (MOT Ruotsi s.v. *siirto*) Tästä on kyse esimerkissä (7). Molemmissa kielissä metaforassa *siirto* rinnastetaan peleissä, esimerkiksi shakissa, tapahtuvaan siirtoon eli eräänlaiseen tekoon. Koska Allan on saapunut luvattomasti tuntemattoman mieshenkilön omistaman asemarakennuksen luo ja odottaa nimenomaan tämän ensimmäistä siirtoa, *siirto* voidaan nähdä esimerkissä (7) aloittavana tekona eli aloitteena. Allan odottaa siis, että tuntematon mieshenkilö tekisi aloitteen, jotta tietäisi, onko tämä ystävä vai vihollinen. Sekä suomen että ruotsin kielessä esiintyy sama metafora ja kääntäjä on näin ollen voinut käyttää samaa käsitettä käännöksessä ja kääntää sananmukaisesti.

Esimerkissä (8) on kyseessä Juliuksen keittiössä sijaitseva kylmiö.

- (8) För tillfället var rummet **älgfritt** och avstängt. (s. 29)

Tällä erää huone oli **hirvetön** ja suljettu. (s. 28)

Esimerkissä (8) metafora on *älgfritt*, joka on käännetty sananmukaisesti, *hirvetön*. Vertaus saadaan kontekstista, sillä yleensä Julius säilyttää kylmiössä kaadettuja ja paloiteltuja hirviä. Koska kylmiö on tyhjä, on kirjailija käyttänyt sanaa *hirvetön*. Kääntäjä on voinut kääntää metaforan sananmukaisesti, sillä ilmaus on toimiva myös suomen kielessä.

Esimerkissä (9) on kyseessä Pomon rikollisjengiä koskevat suuret suunnitelmat.

- (9) Never Again skulle bli den organiserade brottslighetens **Real Madrid** (Chefen gillade fotboll). (s. 55)

Never Againista tulisi järjestäytyneen rikollisuuden **Real Madrid** (Pomo oli jalkapallofani). (s. 53)

Esimerkin (9) metafora on *Real Madrid* eli jalkapalloseura. Vertaus tulee siitä, että rikollisjengiä verrataan Real Madridiin eli toisin sanoen Pomo haluaa rikollisjengin olevan yhtä menestyksekkäs kuin kyseessä oleva jalkapalloseura. Tämän kääntäjä on voinut kääntää sananmukaisesti, sillä espanjalainen seura on tunnettu ympäri maailmaa. Näin ollen mitään tarkentavia lisäyksiäkään ei käännökseen ole tarvinnut tehdä.

Esimerkissä (10) Benny ja Kaunotar huomaavat, että myös Allan on päätenyt mukaan yölliselle retkelle.

- (10) **Duon hade blivit en trio till nattens övning**, men det gjorde förstås inget. (s. 97)

Duo oli muuttunut trioksi illan harjoituksiin, mutta se ei tahtia haitannut. (s. 94)

Esimerkin (10) metafora *duon hade blivit en trio till nattens övning* on käännetty sananmukaisesti, *duo oli muuttunut trioksi illan harjoituksiin*. Tässä vertaus tulee selvästi musiikista. *Duo* on siis kahden ja *trio* kolmen solistin yhtye (MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *duo*, s.v. *trio*). Duo muuttuu trioksi eli kahdesta tulee kolme, kun Allanin on yllättäen matkassa. Lisäksi kirjailija käyttää yöllisestä retkestä sanaa *harjoitus*, jonka senkin voidaan katsoa tulevan musiikista. Metaforan sananmukainen käänös on toimiva, eikä käännettäjän ole tarvinnut tehdä muutoksia.

4.1.3 Metafora käännetään normaali-ilmauksella

Tämän luvun esimerkeissä metafora on käännetty normaali-ilmauksella eli metaforille ei löydy vastinetta kohdekielestä. Normaali-ilmaukseen on päädytty, jotta alkuperäinen ajatus välittyisi lukijalle mahdollisimman hyvin ja kieliasu olisi korrekti. Näitä tapauksia aineistossani on 40 kappaletta (40 %).

Esimerkissä (11) Allan on lähdössä karkumatkalle vanhainkodista.

- (11) **Manövern** tog emot och det var inte konstigt, för Allan fyllde hundra år just denna dag. (s. 7)

Kömpiminen kävi kankeasti eikä ihme, sillä Allan täytti sinä päivänä sata vuotta. (s. 7)

Esimerkissä (11) metafora *manövern tog emot* on käännetty normaali-ilmauksella, *kömpiminen kävi kankeasti*. Ruotsin kielen *manöver* tarkoittaa esimerkiksi kulkuneuvon ohjausliikettä, liikettä tai sotaharjoitusta. Metaforana *manöver* on joko *siirto*, *liike* tai *menettely*. (MOT Ruotsi s.v. *manöver*) Allanin liikkumista verrataan metaforassa suuren kulkuneuvon liikkeeseen, koska käveleminen on niin kankeaa. Käännettäjä on käyttänyt käänöksessä sanaa *kömpiminen*. *Kömpiminen* tarkoittaa *hitaasti kävelemistä* tai *laahustamista* (MOT Synonymisanakirja s.v. *kömpiä*). Ruotsiksi *kömpiminen* on *kravla* (MOT Ruotsi s.v. *kömpiä*). *Manöver*-sana kuitenkin korostaa entistä enemmän kankeaa liikehdintää. Käännettäjä on päätenyt käyttämään normaali-ilmausta, sillä sanalle ei löydy vastaavaa metaforista ilmausta suomen kielestä eikä sanan kääntäminen siksi

ole mahdollista muuta kuin käyttämällä jotain toista käsitettä, jotta käännöksestä ei tulisi epäselvä. *Kömpiminen* välittää lukijalle Allanin tavan liikkua ja on näin ollen ymmärrettävä ratkaisu.

Esimerkissä (12) Allan on karkaamassa vanhainkodista.

- (12) Det var mindre än en timme tills födelsedagskalaset **skulle bryta ut** i äldreboendets allrum. (s. 7)

Vajaan tunnin kuluttua **alkaisivat** syntymäpäiväkekkerit vanhainkodin oleskeluhuoneessa. (s. 7)

Esimerkissä (12) metafora *skulle bryta ut* on käännetty normaali-ilmauksella, *alkaisivat*. Ruotsin kielen metaforinen ilmaus *bryta ut* tarkoittaa *puhkeamista* ja yleensä ilmausta käytetään esimerkiksi sairaudesta tai sodasta puhuttaessa (MOT Ruotsi s.v. *bryta ut*). Ilmausta käytetään yleensä siis silloin, kun jotain dramaattisempaa tapahtuu. Esimerkissä (12) kyseessä on suuret syntymäpäiväkekkerit, joten metafora *bryta ut* ilmaisee tässä tapauksessa juhliin liittyvää jännitystä ja dramaattisuutta. Käännöksessä sana *alkaa* on vastine sanalle *börja*. Kääntäjä on päätenyt käyttämään normaali-ilmausta luultavasti siksi, että *puhjeta*-sanan käyttö ei tässä yhteydessä olisi kovin luontevaa suomen kielessä. Jos syntymäpäiväkekkerit puhkeaisivat, lukija saattaisi jäädä miettimään, mitä ilmauksella oikein tarkoitetaan. Vaikka *alkaa*-sana ei lukijassa herätä samanlaisia assosiaatioita dramaattisuudesta, kuten ruotsin *bryta ut* -ilmaus, se on kuitenkin tässä tapauksessa lukijan ja suomen kielen kannalta sopivampi ja ymmärrettävämpi ratkaisu.

Esimerkissä (13) tukkukauppias näkee parhaakseen unohtaa velat, jotka Allanin kuollut äiti oli jättänyt maksamatta.

- (13) Pojken var på väg att bli man, och var han bara hälften så tokig som sin far så kunde han ju hitta på vad som helst, resonerade grosshandlare Gustavsson som **vile vara med** ett tag till och räkna sina pengar. (s. 37)

Pojasta oli tulossa mies, ja jos hän oli puoliksikaan yhtä hullu kuin isänsä, hän voisi keksiä mitä tahansa, järkeili tukkukauppias Gustavsson, joka **halusi elää** ja laskeskella rahojaan vielä jonkin aikaa. (s. 36)

Esimerkissä (13) metafora *ville vara med* on käännetty normaali-ilmauksella, *halusi elää*. Ruotsin kielen *vara med* tarkoittaa *mukana olemista* (MOT Ruotsi s.v. *vara med*). Kuitenkin tässä tapauksessa ilmauksella *vara med* tarkoitetaan *elämistä* ja näin ollen metaforan voidaan katsoa olevan kiertoilmaus sanalle *elää*. Kääntäjä on ymmärtänyt, että kyseessä on kiertoilmaus, ja päätenyt kääntämään metaforan normaali-ilmauksella, *halusi elää*. Sananmukainen käänнос saattaisi näyttäytyä hieman outona lukijalle, joten normaali-ilmaus on näin ollen toimiva ja selkeä ratkaisu suomen kielessä.

Esimerkissä (14) puolustusministeri on pienentänyt sotilasmäärärahoja.

- (14) Per Albin, som var en analytiskt lagd man, resonerade som så att **sett i backspegeln** borde Sverige ha varit bättre rustat inför kriget än vad som varit fallet, men att det för den skull inte tjänade någonting till att rusta *nu*, tio år senare. (s.73)

Luonteeltaan analyttinen Per Albin järkeili siihen malliin, että **jälkikäteen ajatellen** Ruotsin olisi pitänyt olla paremmin varustautunut sotaan, mutta se ei ollut mikään syy varustautua *nyt*, kymmenen vuotta myöhemmin. (s.71)

Esimerkissä (14) metafora *sett i backspegeln* on käännetty normaali-ilmauksella, *jälkikäteen ajatellen*. Ruotsin kielen *sett i backspegeln* tarkoittaa *peruutuspeilistä katsomista* (MOT Ruotsi s.v. *backspiegel*). Metaforana *sett i backspegeln* tarkoittaa *menneisyyteen katsomista*. Metaforassa vertauksena voidaan siis nähdä esimerkiksi auton peruutuspeiliin katsominen. Samalla tavalla kuin peruutuspeilistä katsotaan taaksepäin, katsotaan myös mennyttä aikaa taaksepäin. Tässä sananmukainen käänнос olisi kyllä toimiva myös suomen kielessä, mutta kääntäjä on päätenyt käyttämään normaali-ilmausta. Normaali-ilmaus *jälkikäteen ajatellen* on täysin luonteva ja välittää kirjailijan ajatuksen käänنөkseseen. Kuitenkin tässä kohtaa alkuperäisen metaforan säilyttäminen käänنөksessä olisi ollut mahdollista.

Esimerkissä (15) käsitellään Allanin työnkuvaa Espanjan tasavaltalaisarmeijassa.

- (15) Det gällde ofta att krypa och smyga sig fram till det aktuella objektet, aptera en tidsinställd laddning och därefter **kryssa sig** tillbaka till säker mark. (s. 80)

Hänen piti usein hiipiä ja ryömiä kohteen luo, asentaa aikasytyttimellä varustettu panos ja **puikkelehtia** sitten takaisin turvalliselle maaperälle. (s. 77)

Esimerkissä (15) metafora *kryssa sig* on käännetty normaali-ilmauksella *puikkelehtia*. Ruotsin kielen *kryssa sig* tarkoittaa *luovimista* tai *risteilyä*. Metaforana se tarkoittaa *luovimista* eli *väistellen kulkemista* tai *puikkelehtimista*. (MOT Ruotsi s.v. *kryssa*)
Esimerkissä (15) kyse on juuri väistellen kulkemisesta ja kääntäjä onkin päätenyt käyttämään sanakirjan ehdottamaa vastinetta *puikkelehtia*. Metaforan vertaus tulee merenkulusta eli purjealuksen tekemästä käännösliikkeestä vuorotellen oikealle ja vasemmalle (MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *luovia*). Metaforassa on siis kyse samanlaisesta pujottelevasta liikkeestä, kun Allan siirtyy takaisin turvalliseen paikkaan. Kääntäjän käyttämä normaali-ilmaus *puikkelehtia* on toimiva vastine käännöksessä. Sanaa *luovia* käytetään myös suomen kielessä metaforisessa merkityksessä, mutta *puikkelehtia* on kyllä luontevampi ilmaus tässä yhteydessä.

4.1.4 Normaali-ilmaus käännetään metaforalla

Tämän luvun esimerkeissä normaali-ilmaus on käännetty metaforalla eli näissä esimerkeissä normaali-ilmauksille on löytynyt kohdekielestä vastaava metafora ja samalla jossain muualla menetetty kielikuva on korvattu, jotta tyyllinen tasapaino säilyisi. Näitä tapauksia aineistossani on 33 kappaletta (20 %).

Esimerkissä (16) Allan päättää hyvinkin nopeasti karkaavansa vanhainkodista.

- (16) Men Allan Karlsson hade aldrig **grubblat** för länge kring saker och ting. (s. 7)

Mutta Allan Karlsson ei ollut koskaan **hautonut** asioita pitkään. (s.7)

Esimerkissä (16) normaali-ilmaus *grubblat* on käännetty metaforalla, *hautonut*. Ruotsin kielen sana *grubbla* tarkoittaa *miettimistä*. Suomen kielessä sana *hautoa* voi tarkoittaa munien hautomista, ruotsiksi *ruva*. (MOT Ruotsi s.v. *grubbla*, s.v. *hautoa*) Tässä tapauksessa se on kuitenkin metafora ja tarkoittaa *miettimistä*. Metaforassa vertauksena voidaan nähdä munien hautomisesta tuleva kypsytely. Allan siis kypsyttelee ajatuksiaan eli mieltii päätöstään. Ruotsin kielessä vastaava ilmaus löytyy sanonnasta *ruva på hämd*, suomeksi *hautoa kosto* (MOT Ruotsi s.v. *ruva*). Muuten sanaa *ruva* ei käytetä ruotsin kielessä samalla tavalla miettimistä ilmaisemassa kuten suomen kielessä. Kääntäjä on päätenyt käyttämään metaforaa *hautoa* luultavasti siksi, että sana vastaa kirjan tyyliä ja on täysin luonteva ilmaus suomen kielessä. Kääntäjä saa myös tällä tavalla korvattua kirjan muissa kohdissa menetettyjä metaforia.

Esimerkissä (17) Allan mieltii, kannattaako palata takaisin hakemaan hattua ja kenkiä, mutta päätyy kuitenkin jatkamaan matkaa, ennen kuin joku hänet huomaa.

- (17) Dessutom hade syster Alice vid upprepade tillfällen visat att hon hade ett sjätte sinne (var han än gömde sitt brännvin så hittade hon det), och hon kanske gick omkring där inne nu och kände på sig att **något lurt var på gång?** (s. 8)

Sitä paitsi hoituri-Alice oli toistuvasti antanut todisteita kuudennesta aististaan (minne Allan viinansa kätikikin, Alice löysi ne) ja väijyi ehkä parasta aikaa käytävillä aavistellen, että **jotain hämärää oli tekeillä**. (s. 8)

Esimerkissä (17) normaali-ilmaus *något lurt var på gång* on käännetty metaforalla, *jotain hämärää oli tekeillä*. Ruotsin kielen ilmaus *något lurt* on siitä mielenkiintoinen, että sen vastine suomen kielessä on nimenomaan *jotain hämärää* (MOT Ruotsi s.v. *lurt*). Ruotsin kielessä ilmaus ei kuitenkaan ole metafora, vaikka suomen kielessä näin onkin. Suomen kielen sana *hämrä* voi myös tarkoittaa *puolipimeää*, ruotsiksi *halvmörk* (MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *hämrä*; MOT Ruotsi s.v. *puolipimeä*). Metaforan vertaus voidaan olettaa tulevan sanasta *puolipimeä*, koska puolipimeässä on epäselvää ja sumeaa. Näin ollen esimerkissä (17) sana *hämrä* tarkoittaa, että jotain epämääräistä ja epäilyttävää on tekeillä. Kääntäjä on luultavasti päätenyt tähän ratkaisuun pohtimatta

erilaisia strategioita sen kummemmin, sillä onhan ruotsin kielen ilmaus *något lurt* suora vastine metaforalle *jotain hämärää*.

Esimerkissä (18) Allan lähestyy matkakeskusta pakomatallaan.

- (18) På andra sidan väntade Malmköpings resecentrum och gamlingen hade just förstått att det var dit de skratliga **benen** var på väg att föra honom. (s. 9)

Aidan toisella puolella odotti Malmköpingin matkakeskus ja vanhus oli juuri tajunnut, että sinne hänen raihnaiset **koipensa** olivat häntä viemässä. (s. 9)

Esimerkissä (18) normaali-ilmaus *benen* on käännetty metaforalla, *koipensa*. Ruotsin kielen *benen* on sananmukaisesti käännettynä *jalat* (MOT Ruotsi s.v. *ben*). Sana *koipi* on taas suomen kielessä tavallinen, kun puhutaan eläinten raajoista, esimerkiksi *kanankoipi*. Koivista voidaan puhua myös ihmisten jaloista puhuttaessa. (MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *koipi*). Suomen kielen metaforassa vertauksena voidaan nähdä eläimen koivet eli luultavasti satavuotiaan jalat ovat hintelät ja kuten esimerkistä käy ilmi, raihnaiset. Kääntäjä on päätenyt käyttämään sanaa *koipi* luultavasti siksi, että se sopii tyyliään asiayhteyteen ja tuo ehkä paremmin esille jalkojen raihnaisuuden kuin sana *jalat*. Tässäkin kohdassa kääntäjä on saanut lisättyä yhden metaforan tekstiin jossain toisessa kohdassa menetetyin metaforan tilalle. Lisäksi huomioitavaa on, että esimerkissä (18) esiintyy myös personifikaatio, joka on säilynyt myös käännöksessä, eli koivet ovat viemässä Allania matkakeskukseen.

Esimerkissä (19) linja-autonkuljettaja pelkää henkensä puolesta.

- (19) Skulle han **dö** nu? (s. 26)

Nytkö hänelle tulisi **noutaja**? (s. 25)

Esimerkissä (19) normaali-ilmaus *dö* on käännetty metaforalla, *noutaja*. Ruotsin kielen *dö* on sananmukaisesti käännettynä kuolla (MOT Ruotsi s.v. *dö*). Suomen kielen *noutajalla* voidaan tarkoittaa esimerkiksi *paketin noutajaa*, *koirarotua* tai *kuolemaa*

(MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *noutaja*). Tässä tapauksessa kyse on kuolemasta eli *noutaja* on metafora ja kiertoilmaus kuolemalle. Metaforan vertauksen voidaan katsoa tulevan noutamisesta eli kuolema tulee noutamaan. Kääntäjä on päätenyt käyttämään metaforaa luultavasti siksi, että se on humoristinen ja sopii näin ollen hyvin kirjan tyyliin.

Esimerkissä (20) rikoskomisario Aronsson yrittää päästä satavuotiaan ja tämän seurueen jäljille.

(20) Och han stannade och hörde sig för med de få **stykkebrukare som gett sig ut med hundar, barnvagnar eller äkta hälfter**. (s. 62)

Hän pysähtyi myös jututtamaan niitä harvoja **paikallisia, jotka olivat ulkoiluttamassa koiria, lastenvaunuja tai puolisoaan**. (s. 60)

Esimerkissä (20) normaali-ilmaus *stykkebrukare som gett sig ut med hundar, barnvagnar eller äkta hälfter* on käännetty metaforalla *paikallisia, jotka olivat ulkoiluttamassa koiria, lastenvaunuja tai puolisoaan*. Esimerkin (20) metafora on siitä erikoinen, että kääntäjä on käyttänyt sanaa *ulkoiluttaa* myös lastenvaunujen ja puolison kohdalla. Vertaus on siis toisin sanoen tullut koirien ulkoiluttamisesta. Näin ei ole alkuperäisessä tekstissä vaan ruotsin kielessä on kyseessä normaali-ilmaus. Vaikka sananmukainen käänös olisi ollut mahdollinen, kääntäjä on keksinyt tällaisen humoristisen ratkaisun ja samalla tullut luoneeksi myös elävän metaforan käännökseen, mikä on kääntäjältä erittäin taidokkaasti tehty kirjan tyyliä ajatellen.

4.2 Metaforien analyysi merkityksen perusteella

Seuraavissa luvuissa analysoin metaforalla käännettyjä metaforia Kövecsesin semanttisen metaforajaottelun mukaan. Olen jaotellut nämä metaforat yhdeksään eri kategoriaan lähtötekstin metaforien lähdealueiden mukaan, ja taulukosta 3 voidaan luokittelun jälkeen nähdä metaforien tarkempi jakauma. Tämän perusteella voidaan

todeta, että tilaa koskevien metaforien kategoria on kaikkein suurin, 12 kappaletta, kun taas muissa kategorioissa metaforien määrä on hyvin tasaista.

Taulukko 3. Metaforien prosentuaalinen jakauma semanttisen metaforajaottelun mukaan

Semanttiset metaforakategoriat	Kpl	%
Kehon ja kuoleman metaforat	5	12
Tekniikan metaforat	6	15
Talouden metaforat	3	7
Tunteen, tunnon ja mielen metaforat	3	7
Valon ja pimeyden metaforat	1	3
Voiman ja sodan metaforat	3	7
Tilan metaforat	12	29
Inhimilliset metaforat	4	10
Muut metaforat	4	10
Yhteensä	41	100

Analyysissäni käsittelen jokaisen semanttisen metaforakategorian erikseen. Tarkastelen, onko metaforien lähdealue pysynyt samana myös kohdekielessä vai onko se jollain tavalla muuttunut. Lähtökielen sana, jonka perusteella metafora on sijoitettu omaan kategoriaansa, on kursivoitu. Metaforat on sijoitettu taulukoihin niiden esiintymisjärjestyksessä.

a. Kehon ja kuoleman metaforat

Ensimmäisen kategorian metaforat liittyvät kehoon ja kuolemaan. Ne sisältävät jonkin ruumiinosan tai liittyvät kuolemaan ja sisältävät jonkin kehoon liittyvän ominaisuuden. Kehon ja kuoleman metaforia aineistossani on viisi kappaletta (12 %).

Taulukko 4. Kehon ja kuoleman metaforat

Lähtökieli	Kohdekieli
Gett upp <i>andan</i>	Heittänyt henkensä
Behövde någon att hålla i <i>handen</i>	Tarvitsi taluttajaa
<i>Hostat</i> färdigt	Yskimisensä yskinyt
Den som nu <i>gapat</i> färdigt	Oli nyt karjumisensa karjunut
Lagt <i>näsan</i> i vädret	Oikaissut koipensa

Taulukosta 4 voidaan nähdä, että lähdealue on muuttunut yhdessä metaforatapauksessa. Metafora *behövde någon att hålla i handen* on käännetty metaforalla *tarvitsi taluttajaa*. Tässä alkuperäinen ruumiinosa *käsi* on käänöksessä korvattu sanalla *taluttaja*, joka kuitenkin säilyttää alkuperäisen ajatuksen käänöksessä. Metaforassa *lagt näsan i vädret* lähdealue on säilynyt samana, vaikka ilmaus on käännetty metaforalla *oikaissut koipensa*, sillä kummassakin metaforassa on mukana ruumiinosa. *Nenä* on kuitenkin muuttunut käänöksessä *koiveksi*. Taulukon 4 muissa metaforissa ei ole tapahtunut muutoksia. Kaikki metaforat, taulukon toista metaforaa lukuun ottamatta, ovat kuoleman kiertoilmauksia.

b. Tekniikan metaforat

Metaforien toinen kategoria on tekniikan metaforat. Tekniikan metaforat liittyvät johonkin erikoisalaan ja sisältävät esimerkiksi jonkin työkalun tai teknisen toiminnan. Näitä metaforia aineistossani on kuusi kappaletta (15 %).

Taulukko 5. Tekniikan metaforat

Lähtökieli	Kohdekieli
Tappat <i>tråden</i>	Pudonnut kärryiltä
<i>Spikrakt</i>	Viivasuoraan
Det var segt <i>virke</i> i den gamle trävaruhandlaren	Vanha puutavarakauppias oli sitkeää tekoa
Även busschauffören fångades in i <i>nätet</i>	Bussinkuljettajakin napattiin haaviin
Kanontillverkningen gick på <i>sparlåga</i>	Tykinvalmistus kitui säästöliekillä
<i>Kryddat</i> anrättningen med lite luktagott	Suihkaissut höysteeksi tuoksua

Taulukosta 5 voidaan nähdä, että lähdealue on muuttunut kahdessa metaforatapauksessa. Metafora *spikrakt* on käännetty metaforalla *viivasuoraan* eli ruotsin kielen *spik* eli *naula* on käännetty sanalla *viiva*. *Viivasuoraa* voidaan kuitenkin pitää ruotsinkielisen metaforan vastineena. Metafora *det var segt virke i den gamle trävaruhandlaren* on käännetty metaforalla *vanha puutavarakauppias oli sitkeää tekoa*. Ruotsin kielen *virke* eli *puutavara* on käännetty sanalla *teko* eli lähdealue on muuttunut ilmauksessa. Taulukon 5 muissa tapauksissa lähdealue ei ole muuttunut, vaikka esimerkiksi metafora *tappat tråden* on käännetty metaforalla *pudonnut kärryiltä* eli ruotsin kielen *lanka* on muuttunut käänöksessä *kärryksi*.

c. Talouden metaforat

Tämän kategorian metaforat liittyvät talouteen eli rahaan tai johonkin taloudelliseen tapahtumaan. Talouden metaforia aineistossani on kolme kappaletta (7 %).

Taulukko 6. Talouden metaforat

Lähtökieli	Kohdekieli
Bäst att hålla i slantarna	Paras venyttää penniä
Någonstans halvvägs i processen	Toimituksen puolivälissä
Leverera en komplett uppsättning morgonbehov	Toimittamaan aamutarpeensa lyhentämättöminä

Taulukosta 6 voidaan nähdä, että lähdealue on pysynyt samana kaikissa metaforatapauksissa. Kaikissa metaforissa kyse on jostain talouteen liittyvästä toiminnasta, kuten säästämisestä, ja tämä on siirretty myös käännökseen.

d. Tunteen, tunnon ja mielen metaforat

Tämän kategorian metaforat liittyvät tunteisiin, tuntoon ja mieleen. Näitä tapauksia aineistossani on kolme kappaletta (7 %).

Taulukko 7. Tunteen, tunnon ja mielen metaforat

Lähtökieli	Kohdekieli
Lät Allans ord <i>sjunka in</i>	Sulatteli Allanin sanoja
Tycktes översätta det den lille mannen just sagt till svenska	Tuntui kääntävän pikkumiehen sanoja selväkielelle
Det var dags att <i>kyla ner</i> ynglingen lite	Poika täytyi panna vähän jäähylle

Taulukosta 7 voidaan nähdä, että lähdealue on pysynyt samana kaikissa metaforatapauksissa. Kaksi ensimmäistä metaforaa liittyvät mieleen eli ymmärtämiseen. Olen sijoittanut ne tähän kategoriaan, sillä olen tulkinnut, että molemmissa metaforissa on kyse mentaalista prosessista. Kolmas metafora liittyy sekä tunteisiin että tuntoon.

e. Valon ja pimeyden metaforat

Tämän luvun metafora liittyy valoon ja pimeyteen. Valon ja pimeyden metaforia aineistossani on yksi kappale (3 %).

Taulukko 8. Valon ja pimeyden metaforat

Lähtökieli	Kohdekieli
Fabrikörens humör <i>grumlades</i>	Tehtailijan mieltä synkensi

Taulukosta 8 voidaan nähdä, että metaforan lähdealue ei ole muuttunut kohdekielessä. Lähdealue liittyy sekä lähtö- että kohdekielessä pimeyteen. Tämän kategorian metafora voisi sopia myös edelliseen tunteen, tunnon ja mielen kategoriaan, mutta sanan *grumla* perusteella olen tulkinnut, että metaforan lähdealue on pimeys.

f. Voiman ja sodan metaforat

Tämän luvun metaforat liittyvät voimaan ja sotaan. Näitä metaforia aineistossani on kolme kappaletta (7 %).

Taulukko 9. Voiman ja sodan metaforat

Lähtökieli	Kohdekieli
Skulle kunna <i>ruska fram</i> busschaufförens mobilnummer ur den lille mannen	Pystyisi varmasti kiskomaan pikkumiehestä linja-autonkuljettajan kännykännumeron
<i>Smattrade</i> ur ynglingens mun	Nuorukaisen suusta sateli
<i>Rekognoscering</i>	Tiedusteluretkelle

Taulukosta 9 voidaan nähdä, että lähdealue ei ole muuttunut missään metaforatapauksessa. Ensimmäinen metafora liittyy voimaan ja kaksi viimeistä liittyvät sotaan.

g. Tilan metaforat

Tämän kategorian metaforat liittyvät tilaan. Tilan metaforiin kuuluvat myös liikkumiseen, suuntaan ja aikaan liittyvät metaforat. Näitä tapauksia aineistossani on 12 kappaletta (29 %).

Taulukko 10. Tilaa koskevat metaforat

Lähtökieli	Kohdekieli
En Henning Algotsson som låg <i>under</i> stenen mitt emot	Muuan Henning Algotsson, joka makasi vastapäisen paaden alla
Ligga still två meter <i>under</i> jord	Maata kaksi metriä mullan alla
Allan <i>kryssade sig</i> söderut över kyrkogården	Allan pujotteli kirkkomaan poikki etelään päin
<i>Gått upp</i> i rök	Haihtuneet savuna ilmaan
Hon <i>anslöt</i> till den eventuella himmel	Poistui siihen kuviteltavissa olevaan taivaaseen
<i>Vänt</i> kapitel i livet	Aloitti uuden luvun elämässään
<i>Rymligt</i> samvete	Venyvä omatunto
I händerna på folk i <i>undre världen</i>	Alamaailman käsissä
Gav order om <i>framåt marsch</i>	Määräsi marssin jatkumaan
<i>Gled sakta framåt</i> med Mercedesen	Antoi auton lipua hiljakseen
Klippa banden <i>bakåt</i>	Katkaista siteet menneisyyteen
Så ljög han generalen <i>full</i>	Valehteli sitten kenraalille suut ja silmät täyteen

Taulukosta 10 voidaan nähdä, että vaikka metaforia on näinkin paljon tässä kategoriassa, lähdealue on muuttunut vain yhdessä metaforatapauksessa. Taulukon kolmannessa kohdassa ruotsinkielisen metaforan vertaus *kryssade* tulee merenkulusta,

kun taas suomenkielisessä metaforassa vertaus *pujotteli* tulee urheilusta (MOT Ruotsi s.v. *kryssa, pujotella*). Muissa metaforissa lähdealue on pysynyt samana.

h. Inhimilliset metaforat

Tämän kategorian metaforat ovat inhimillisiä eli kyseessä on personifikaatio, jossa jokin esine tai ilmiö toimii ihmisen tavoin. Inhimillisiä metaforia aineistossani on neljä kappaletta (10 %).

Taulukko 11. Inhimilliset metaforat

Lähtökieli	Kohdekieli
<i>Skuttade väskan</i>	Laukku kiemurteli
Naturen hade ännu inte lyckats äta upp spåret helt	Luonto ei ollut vielä onnistunut nielaisemaan rataa kokonaan
Den här gången vann Expressen mot Aftonbladet	Tällä kertaa Expressen kiilasi Aftonbladetin edelle
Så kom då den där Mercedesen inkörande på gården, det första besöket	Sitten pihaan kurvasi Mersu tuoden ensimmäiset vieraat

Taulukosta 11 voidaan nähdä, että personifikaatio on pysynyt samana kaikissa metaforatapauksissa. Toisin sanoen, kaikissa metaforissa jokin eloton asiaa toimii elollisen tavoin.

i. Muut metaforat

Kategoriaan muut metaforat olen sisällyttänyt metaforat, jotka eivät sopineet muihin kategorioihin. Näitä metaforia aineistossani on neljä kappaletta (10 %).

Taulukko 12. Muut metaforat

Lähtökieli	Kohdekieli
<i>Kissetofflor</i>	Kusiluistimissaan
<i>Gubbtjuv</i>	Varasvaari
<i>Ofrivilliga semestrar</i>	Pakkolomaa
<i>Ge klartecken</i>	Näyttävän vihreätä valoa

Taulukosta 12 voidaan nähdä, että tämän kategorian metaforat edustavat eri lähdealueita, kuten työelämää. Lähdealueet ovat kuitenkin pysyneet samana myös kohdekielen kaikissa tapauksissa.

5 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT

Tavoitteena pro gradu -tutkielmassani oli vertailla Jonas Jonassonin romaanissa *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* ja sen suomennoksessa esiintyviä eläviä metaforia keskenään. Tutkin, minkälaisiin ratkaisuihin kääntäjä oli metaforien kohdalla päätenyt eli oliko niissä havaittavissa jonkinlaisia muutoksia vai olivatko ne kummassakin kielessä samanlaisia. Näitä kääntäjän ratkaisuja tarkastelin kahdesta eri näkökulmasta, joita ovat metaforien muoto ja lähdealueet. Lisäksi kiinnitin huomiota käännostratkaisujen toimivuuteen analyysissäni. Analyysini pohjana käytin Ingon (1990: 246–247) idiomien käännostratkoittelua, Leppihalmeen (2007: 365–373) käännostratkoittelua ja Kövecsesin (2002) semanttista metaforajakoittelua.

Aineistoni rajasin kirjojen kahdeksaan ensimmäiseen lukuun eli noin 100 sivuun. Näistä luvuista poimin aineistoksi elävät metaforat, joita yhteensä oli 168 kappaletta. Jaottelin metaforat neljään eri kategoriaan, joissa metafora on käännetty joko toisella metaforalla, sananmukaisesti tai normaali-ilmauksella tai vastaavasti normaali-ilmaus metaforalla. Analyysin esittelyyn valitsin aineiston analyysistäni esimerkeiksi kuhunkin kategoriaan viisi, aineistoani parhaiten edustavaa metaforaparia eli yhteensä analysoin 20 metaforaparia. Lisäksi jaottelin metaforalla käännettyt metaforat, joita aineistossani oli 41 kappaletta, lähdealueittain yhdeksään eri kategoriaan semanttisen metaforajakoittelun mukaan. Tarkastelin analyysissä, oliko metaforan alkuperäinen lähdealue pysynyt samana myös käännostratkoittelussa vai oliko se jollain tavalla muuttunut.

Metaforien muotoa koskevassa analyysin esittelyssä analysoin siis tarkemmin viisi metaforaparia jokaisessa kategoriaassa. Kategoriassa *metafora käännetään metaforalla* (alaluku 4.1.1) lähtökielen metaforat oli käännetty kohdekielen vastaavalla metaforalla. Käännostratkoittelussa ei ollut havaittavissa suuria muutoksia, vaan niistä ilmeni, että kääntäjä oli löytänyt ruotsinkielisille metaforille vastaavat suomenkieliset metaforat, joista kirjailijan ajatus välittyi lukijalle. Kategoriassa *metafora käännetään sananmukaisesti* (alaluku 4.1.2) lähtökielen metaforat oli voitu säilyttää kohdekielessä sellaisenaan. Tämä johtuu siitä, että sananmukainen käännostratkoittelu joko toimii suomen kielessä tai sitten suomen kielestä löytyy tismalleen sama metafora. Kategoriassa *metafora käännetään*

normaali-ilmauksella (alaluku 4.1.3) lähtökielen metaforille ei löytynyt vastinetta kohdekielestä, joten metafora oli päädytty korvaamaan normaali-ilmauksella, jotta alkuperäinen ajatus välittyisi lukijalle mahdollisimman hyvin. Kääntäjä oli siis tulkinut ruotsinkieliset metaforat oikein, mutta niille ei löytynyt toimivaa metaforaa suomen kielestä, ja siksi normaali-ilmaus oli luonteva ratkaisu. Poikkeuksena voidaan kuitenkin pitää esimerkkiä (14), jossa metaforan säilyttäminen olisi ollut käänöksessä mahdollista. Kääntäjä oli kuitenkin päätenyt normaali-ilmaukseen, joka sekin välitti kirjailijan ajatuksen oikealla tavalla. Kategoriassa *normaali-ilmaus käännetään metaforalla* (alaluku 4.1.4) lähtökielen normaali-ilmauksille löytyi kohdekielestä vastaava metafora ja samalla jossain muualla menetetty kielikuva saatiin korvattua, jotta tyyllillinen tasapaino säilyisi. Suomen kielen metaforat olivat toimivia ja välittivät kirjailijan ajatuksen, vaikka ruotsin kielessä kyseessä oli normaali-ilmaus. Lisäksi esimerkit (17) ja (20) olivat siitä erikoisia, että esimerkin (17) normaali-ilmauksen vastine oli sanakirjan mukaan juuri metafora. Esimerkissä (20) kääntäjä tuli taas luoneeksi elävän metaforan käänökseseen.

Muodon analyysin perusteella voin siis yhteenvedona todeta, että kääntäjä on säilyttänyt suomennoksessa kirjailijan ajatukset ja tyylin, mikä on hyvin tärkeää kaunokirjallisessa kääntämisessä. Lisäksi metaforat ovat suomennoksessa mielestäni täysin ymmärrettäviä ja ajatus välittyy lukijalle. Kääntäjä on siis tunnistanut, mitä ilmauksilla tarkoitetaan ja valinnut niille luontevia suomen kielen vastineita. Myös metaforien käytön jakauma on tasapuolista (ks. taulukko 2 luvussa 4), joten sen perusteella voidaan todeta, että kääntäjä on säilyttänyt romaanin rikkaan ja luovan kielen. Myöskään mitään suurempia muutoksia, esimerkiksi poistoa, metaforien kohdalla ei ole tapahtunut. Syy tähän on mielestäni se, että Suomen ja Ruotsin kulttuurit ovat niin samanlaisia, ettei mitään radikaaleja muutoksia sisällön suhteen tarvitse tehdä.

Analysoin lisäksi metaforalla käännetyt metaforat semanttisesta näkökulmasta eli tarkastelin niiden lähdealueita. Analyysistä kävi ilmi, että lähdealueiden muutoksia oli tapahtunut vain vähän käänöksessä. Yhteensä 41 metaforaparista ainoastaan neljässä metaforatapauksessa lähdealue oli muuttunut. Uskon tähänkin vaikuttavan maiden samanlaiset kulttuurit eli sama lähdealue toimii sekä suomen että ruotsin kielessä.

Halusin myös tutkielmassani tuoda esille kääntämisen haastavuuden ja siihen tarvittavien kulttuurintuntemuksen ja muun taustatiedon, kuten käännöksen kohderyhmän sekä tekstin sanoman ja aiheen ymmärtämisen siten, että se siirtyy ymmärrettävällä tavalla myös käännökseen. Tämä käy hyvin ilmi analyysistäni eli metaforien kääntäminen on haastavaa ja kääntäjällä tulee olla laaja osaaminen, jotta käännöksen tyyli ja ajatus säilyvät alkuperäisinä. Kääntäjän tulee myös osata tulkita alkuperäinen teksti oikealla tavalla ja osata valita toimivat ratkaisut käännökseen. Analyysistäni käy ilmi, että kääntäjä on käännöksessä käyttänyt toimivia metaforia ja vastaavasti normaali-ilmauksia silloin, kun metafora ei ole toiminut. Käännöksessä on niin sanotusti kyse kääntäjän tekemistä päätöksistä. Kääntäjän tulkintaan vaikuttaa paljon se, millainen kääntäjä on itse lukijana, ja Oittisen (2007: 180) mukaan suositeltavaa on, että kääntäjä esimerkiksi lukee alun perin kohdekielellä kirjoitettua kirjallisuutta. Myös Leppihalme (1994: 88) painottaa kääntäjän oman tulkinnan merkitystä käännösprosessissa, sillä siihen lopullinen käännös aina pohjautuu. Analyysistäni käy ilmi, että kääntäjä on onnistunut työssään ja hän on ottanut edellä mainitut asiat huomioon.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Jonasson, Jonas (2011). *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann*. Stockholm: Pocketförlaget.

Jonasson, Jonas (2012). *Satavuotias joka karkasi ikkunasta ja katosi. (Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann, kääntänyt Raija Rintamäki)*. Helsinki: WSOY pökkari.

Kirjallisuuslähteet

Ahlgren, Katrin (2014). *Narrativa identiteter och levande metaforer i ett andraspråksperspektiv* [online]. Doktorsavhandlingar i språkdidaktik 4 – Dissertations in language education 4. Stockholm: Institutionen för språkdidaktik, Stockholms universitet, [Lainattu 12.11.2015]. Saatavilla: <https://drive.google.com/file/d/0B82io4rADg2VOUFCZUkweXd2aVU/view?pli=1>

Aristoteles (1994/n. 330 eaa.). *Om diktkonsten. (Peri poietikes, uusi käännös Jan Stolpe)*. 3. painos. Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB

Aristoteles (2012/n. 300 eaa.). *Retoriken. (Ars Rhetorica, kääntänyt Johanna Akujärvi)*. Ödåkra: Retorikförlaget.

Bassnett, Susan (1995). *Teoksesta toiseen: Johdatus kirjallisuuden kääntämiseen. (Translation Studies, kääntänyt Kristiina Helander et al.)*. Tampere: Vastapaino.

Bergen, David (2006). Translation strategies and the student of translation. Teoksessa: Tommola Jorma (toim.). *Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä*. Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus. Turku: Turun yliopisto. 109–126.

Goatly, Andrew (1997). *The Language of Metaphors*. London; New York: Routledge.

Hagström, Anne-Christine (1998). Metaforer som kulturbärare. Teoksessa: Olof Eriksson (toim.). *Språk- och kulturkontraster. Om översättning till och från franska*. Åbo: Åbo Akademis förlag. 31–39.

Idström, Anna (2009). Metaforat kulttuurin peilinä. Teoksessa: Anna Idström & Sachiko Sosa (toim.). *Kielissä kulttuurien ääni*. Tietolipas 228. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 51–69.

Ingo, Rune (1990). *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännöstieteeseen*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.

- Koski, Mauno (1992). Erilaisia metaforia. Teoksessa: Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.). *Metafora: ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* [online]. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, [Lainattu 20.10.2015]. 13–32. Saatavilla: <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=c4af104f-d3c4-481e-be7c-bdff4d6c5218>
- Kumpulainen, Minna (2015). Kääntäjä – viestinnän asiantuntija. Teoksessa: Sirkku Aaltonen, Nestori Siponkoski & Kristiina Abdallah (toim.). *Käännetyt maailmat: johdatus käännösviestintään*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kövcses, Zoltán (2002). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Leppihalme, Ritva (1994). *Culture Bumps: On the Translation of Allusions*. English Department Studies 2. Helsinki: University of Helsinki.
- Leppihalme, Ritva (2000). Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Teoksessa: Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig (toim.). *Käänöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käänöstieteellisiä julkaisuja 1. Helsinki: Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus. 89–105.
- Leppihalme, Ritva (2007). Kääntäjän strategiat. Teoksessa: H. K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.). *Suomennoskirjallisuuden historia 2*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1112. Helsinki. 365–373.
- MOT Kielitoimiston sanakirja* (2016). [Lainattu 8.3.2016]. Saatavilla rajoitetusti: <https://mot-kielikone-fi.proxy.tritonia.fi/mot/vaasayo/netmot.exe/netmot.exe?motportal=80>
- MOT Ruotsi* (2016). [Lainattu 8.3.2016]. Saatavilla rajoitetusti: <https://mot-kielikone-fi.proxy.tritonia.fi/mot/vaasayo/netmot.exe/netmot.exe?motportal=80>
- MOT Synonyymisanakirja* (2016). [Lainattu 14.1.2016]. Saatavilla rajoitetusti: <https://mot-kielikone-fi.proxy.tritonia.fi/mot/vaasayo/netmot.exe/netmot.exe?motportal=80>
- Norran.se (2014). Jonasson följer upp succén i höst. [Lainattu 06.10.2015]. Saatavilla: <http://norran.se/noje-kultur/jonasson-foljer-upp-succen-i-host-34677>

- Oittinen, Riitta (2000). Kääntäminen uudelleenlukemisena ja uudelleenkirjoittamisena. Teoksessa: Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig (toim.). *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja 1. Helsinki: Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus. 265–285.
- Oittinen, Riitta (2007). Tekstilaji ja strategia: ajatuksia kaunokirjallisesta kääntämisestä. Teoksessa: Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.). *Alussa oli käännös*. 5. painos. Tampere: Tampere University Press. 165–185.
- Piratförlaget (2013). Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann. [Lainattu 06.10.2015]. Saatavilla: <http://www.piratforlaget.se/bocker/hundraaringen-som-klev-ut-genom-fonstret-och-forsvann/>
- Stålhammar, Mall (1997). *Metaforernas mönster i fackspråk och allmänspråk*. Stockholm: Carlssons.
- Suojanen, Tytti, Kaisa Koskinen & Tiina Tuominen (2012). *Käyttäjakeskeinen kääntäminen* [online]. Tampere Studies in Language, Translation and Literature. Series B1. Tampere: Tampereen yliopisto, [Lainattu 14.10.2015]. Saatavilla: https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66333/kayttajakeskeinen_kaantaminen_2012.pdf?sequence=1
- Suomi-Ruotsi-Suomi-Sanakirja* (2011). 15. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Svanlund, Jan (2001). *Metaforen som konvention. Graden av bildlighet i svenskans vikt- och tyngdmetaforer* [online]. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 23. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, [Lainattu 2.12.2015]. Saatavilla: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:571281/FULLTEXT01.pdf>
- Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser* (2011). Utarbetad av Svenska Språknämnden. Stockholm: Norstedts.
- Teos (2010). Oi, tule katsomaan. [Lainattu 3.11.2015]. Saatavilla: <http://www.teos.fi/kirjat/kaikki/2010-syky/oi,-tule-katsomaan.html>

LIITE. Metaforat luokiteltuina Ingon käänösjaottelun mukaan

Metafora käännetään metaforalla

Kissetofflor	Kusiluistimissaan
En Henning Algotsson som låg under stenen mitt emot	Muuan Henning Algotsson, joka makasi vastapäisen paaden alla
Gett upp andan	Heittänyt henkensä
Ligga still två meter under jord	Maata kaksi metriä mullan alla
Allan kryssade sig söderut över kyrkogården	Allan pujotteli kirkkomaan poikki etelään päin
Tappat tråden	Pudonnut kärryiltä
Lät Allans ord sjunka in	Sulatteli Allenin sanoja
Bäst att hålla i slantarna	Paras venyttää penniä
Gått upp i rök	Haihtuneet savuna ilmaan
Tycktes översätta det den lille mannen just sagt till svenska	Tuntui kääntävän pikkumiehen sanoja selväkielelle
Skulle kunna ruska fram busschaufförens mobilnummer ur den lille mannen	Pystyisi varmasti kiskomaan pikkumiehestä linja-autonkuljettajan kännykännumeron
Skuttade väskan	Laukku kiemurteli
Spikrakt	Viivasuoraan
Naturen hade ännu inte lyckats äta upp spåret helt	Luonto ei ollut vielä onnistunut nielaisemaan rataa kokonaan
Gubbtjuv	Varasvaari
Någonstans halvvägs i processen	Toimituksen puolivälissä
Smattrade ur ynglingens mun	Nuorukaisen suusta sateli
Det var segt virke i den gamle trävaruhandlaren	Vanha puutavarakauppias oli sitkeää tekoa
Behövde någon att hålla i handen	Tarvitsi taluttajaa
Hostat färdigt	Yskimisensä yskinyt
Hon anslöt till den eventuella himmel	Poistui siihen kuviteltavissa olevaan taivaaseen
Vänt kapitel i livet	Aloitti uuden luvun elämässään

Det var dags att kyla ner ynglingen lite	Poika täytyi panna vähän jäähylle
Den som nu gapat färdigt	Oli nyt karjumisensa karjunut
Ofrivilliga semestrar	Pakkolomaa
Rymligt samvete	Venyvä omatunto
Rekognoscering	Tiedusteluretkelle
I händerna på folk i undre världen	Alamaailman käsissä
Gav order om framåt marsch	Määräsi marssin jatkumaan
Den här gången vann Expressen mot Aftonbladet	Tällä kertaa Expressen kiilasi Aftonbladetin edelle
Även busschauffören fångades in i nätet	Bussinkuljettajakin napattiin haaviin
Gled sakta framåt med Mercedesen	Antoi auton lipua hiljakseen
Ge klartecken	Näyttävän vihreätä valoa
Klippa banden bakåt	Katkaista siteet menneisyyteen
Kanontillverkningen gick på sparlåga	Tykinvalmistus kitui säästöliekillä
Leverera en komplett uppsättning morgonbehov	Toimittamaan aamutarpeensa lyhentämättöminä
Fabrikörens humör grumlades	Tehtailijan mieltä synkensi
Så ljög han generalen full	Valehteli sitten kenraalille suut ja silmät täyteen
Lagt näsan i vädret	Oikaissut koipensa
Så kom då den där Mercedesen inkörande på gården, det första besöket	Sitten pihaan kurvasi Mersu tuoden ensimmäiset vieraat
Kryddat anrättningen med lite luktagott	Suihkaissut höysteeksi tuoksua

Metafora käännetään sananmukaisesti

Han kunde ha varit karl nog	Olisi hänessä ehkä voinut olla tarpeeksi miestä
I övermogen ålder	Ylikypsässä iässä
På andra sidan väntade Malmköpings resecentrum	Aidan toisella puolella odotti matkakeskus
Och sedan skulle cirkusen vara igång	Ja siitä alkaisi sirkus
Att han skulle behöva konversera den långhårige	Joutua juttusille pitkätukan kanssa
När livet går på övertid	Kun elämä menee jatkoajalle
Fundera ut nästa steg	Miettimään seuraavaa askelta
Erfarenheten sa honom	Kokemus kertoi hänelle
Rullade väskan snällt med på sina små hjul	Laukku rullasi kiltisti pienillä pyörillään
Inväntade dennes första drag	Odotti tämän ensimmäistä siirtoa
Inväntade domslut	Jäi odottamaan tuomiota
Älgsteken hade dessutom sköljts ner med pilsner	Hirvipaisti oli sitä paitsi huuhdottu alas pilsnerillä
En bekvämlighetsinrättning	Mukavuuslaitoksessa
Lagens arm inte var lång nog att nå dit	Lain käsi ei yltänyt sinne saakka
Lag	Laki
Mobiltelefon gick en snabb död till mötes	Kännykkä kohtasi äkkikuoleman
Problemet på golvet	Lattialla lojuva ongelma
Var rummet älgfritt	Huone oli hirvetön
Äggproducerande vän	Munia tuottavan ystävänsä
Göda	Lihottaa
Då stod Allan kvar i köket och följde skådespelet	Allan jäi keittiöön seuraamaan näytelmää
Ge köttbullar evigt liv	Antamaan lihapullille ikuista elämää
Egenföretagare i rånbranschen	Yksityisyrittäjänä ryöstöalalla
Vattentät struktur	Vedenpitävä rakenne
Real Madrid	Real Madrid

Krigsråd	Sotaneuvottelut
Bjuda upp till dans	Halusi kutsua venäläiset tanssiin
Både vals och mazurka	Sekä valssia että masurkkaa
Till krigsrådet	Sotaneuvostolle
Smakade bensinmack	Maistuikin bensa-asemalta
Dagens uppvisning	Senpäiväiseen näytökseen
Vaskat fram kidnapparinformationen	Seulonut esille sieppaustiedon
Höljt i töcken	Hämärän peitossa
Mercedesen fortsatte sin färd i sydlig riktning	Mersu jatkoi matkaa etelään
Vilka som jagade dem	Ketkä heitä jahtasivat
Livet var kraftödande när han till sist bestämt sig för att leva det ett tag till	Eläminen otti voimille, kun sitä oli lopulta päättänyt jatkaa vielä vähän aikaa
Den dödströtte Allan	Kuolemanväsyneen Allanin
Att snöpa	Kuohittavana
Medan Gustaf V satt på slottet och gnisslade tänder	Vaikka Kustaa V kirskutteli hampaita linnassaan
Förgiftats av den fördömda politiken	Kirottu politiikka oli hänet myrkyttänyt
Hålla sig ett halvt steg bakom	Pysytellä puoli askelta perässä
Fick saker och ting att flyga i luften	Osasi lennättää tavaroita ilmaan
Presenterade sig som kontinentens främste pyrotekniker	Esittäytyi mantereen parhaaksi pyroteknikoksi
Var utspridd i olika delar runt en sten	Lojui pieninä palasina kiven ympärillä
Var på väg att göra Estebán och tiotusentals andra spanjorer sällskap in i evigheten	Liittymässä Estebánin ja kymmenientuhansien muiden espanjalaisten seuraan iäisyydessä
Innan ni flyger i luften	Ennen kuin lennätte ilmaan
Tryckvågen knuffade	Paineaalto tuuppasi
För den egna hälsans skull	Oman terveytensä takia
I just det här fallet stod en middag och ett rus på spel	Juuri tällä kertaa pelissä oli päivällinen ja humala
Desto mer målände blev beskrivningarna	Sitä maalailevammiksi kävivät hänen kuvauksensa
”Inget snyggas till en bil mer än om den plötsligt har gått hälften så långt.”	”Parasta tuunausta autolle on se, kun kuljettu matka puolittuu.”

Ställde sig hunden i givakt

Att flytta på kadavret

Duon hade blivit en trio till nattens
övning

Sprack upp i ett leende

Koira otti asennon

Raadon siirtäminen

Duo oli muuttunut trioksi illan harjoitukseen

Puhkesi hymyyn

Metafora käännetään normaali-ilmauksella

Alltså hann inte tanken mer än få fäste i den gamle mannens huvud	Ajatus ehti siis tuskin pälkähtää ukon päähän
Manövern tog emot	Kömpiminen kävi kankeasti
Födelsedagskalaset skulle bryta ut	Alkaisivat syntymäpäiväkekkerit
Inte tänkte dyka upp	Ajatteli jäädä tulematta
En stengårdsgård kom i hans väg	Edessä kohosi kiviaita
Tog ny sats	Aloitti uudestaan
Tillkommen i Malmköping	Joka oli tullut Malmköpingistä
Tagit till flaskan igen	Taas ratkennut ryyppäämään
I dubbel bemärkelse lättad yngling	Mieli ja sisuskalut keventyneinä
En av de grupper han just skickat ut på jakt	Yksi hänen matkaan lähettämistä etsintäryhmistä
Slarvade på två år bort alla sina pengar	Tuhlasi kahdessa vuodessa kaikki rahansa
Då tog busschaufförens gråt ny fart	Silloin bussikuskin itku yltyi uudestaan
Inventerade han hallen efter lämpligt tillhygge	Alkoi etsiskellä eteisestä jotain kättä pitempää
Blivit lite drag i Julius Jonssons liv	Tuonut vähän eloa Julius Jonssonin elämään
Alla hade på delvis goda grunder ett horn i sidan	Kaikki kantoivat osin syystäkin kaunaa
Skickat iväg en höger så att mannen for i backen	Iskenyt miehen oikealla suoralla ketoon
Hade känt ett styng av misstänksamhet	Oli tuntenut epäilyksen häivähdyksen
Sätta en kula mellan ögonen	Ampua kuulan Allanin isän silmien väliin
Ville vara med	Halusi elää
Rundade av tillvaron	Pääsi lopulta hengestään
Tidningens reporter var undernörd	Lehden toimittajalla oli puute
Ynglingen fortsatte att leva rövare	Nuorukainen jatkoi riehumista
Mogen	Valmis
Hade umgåtts med planer	Hän oli suunnitellut
Alltså bredde polismästaren på	Poliisimestari siis liioitteli reilusti
Uppslukade från jordens yta	Katosivat kuin maan nieleminä

Utan att en levande själ märkt
någonting

Tre obokade herrar

Sett i backspegeln

Tändtekniker var en bristvara

Årstiderna bytte av varandra

Nu vankades det demokrati på riktigt

Kryssa sig tillbaka

Efter tre månader strök den ene av
Allans båda vaktande soldater med

Efter ytterligare ett halvår rök den andre

Började flaxa med armarna

For i luften

Skicka iväg en kula

I Aronsson tändes ett hopp

Och detta kryddat med

Kenenkään näkemättä

Ilman ennakkovarausta kolme miestä

Jälkikäteen ajatellen

Räjähdeteknikoista oli pulaa

Vuodenajat vaihtuivat

Nyt maahan oli tulossa kunnan demokratia

Puikkelehtia sitten takaisin

Kolmen kuukauden kuluttua toinen Allania
vartioineista sotilaista sai surmansa

Siitä puolen vuoden kuluttua meni toinen

Alkoi huitoa käsillään

Räjähäntänyt ilmaan

Ampua kuulaa

Aronssonissa virisi toivo

Ja lisäksi

Normaali-ilmaus käännetään metaforalla

Hade aldrig grubblat för länge kring
saker och ting

Något lurtt var på gång

Det var dit de skratliga benen var på
väg att föra honom

Spretigt skägg

Plockade fram sin plånbok ur
innerfickan på kavajen

En skön stund där inne

Några hektar skog

Han bytte landsände

Ett typiskt polisvimmel

Väskan kommit bort

Skulle han dö nu?

Allan avslutade det han höll på med
i förtid

Det mesta som hänt under dagen var
svårbegripligt för Allan

Större delen av lönen

Hunnit med att tycka det mesta

Bleka i hyn

Uppsving

Var vid liv

Hoppade tjugosju av

Tvivelaktiga vänner

Här kan vi inte stanna

Strax blev det liv i industriområdet

Puckon hamnade i bagaget,
tillsammans med några Fanta

Styckebrukare som gett sig ut med
hundar, barnvagnar eller äkta hälfter

Ei ollut koskaan hautonut asioita pitkään

Jotain hämärää oli tekeillä

Sinne hänen raihnaiset koipensa olivat
häntä viemässä

Risuparta

Onki lompakkonsa pikkutakin povitaskusta

Hyvä istunto

Muutaman hehtaarin metsätilkun

Karisti sen (Sundsvallin) pölyt jaloistaan

Tyypillistä poliisikuhinaa

Laukku oli hukkunut

Nytkö hänelle tulisi noutaja?

Allan katkaisi toimituksensa kesken

Päivän tapahtumat olivat jääneet Allanille
itselleenkin vähän hämäräksi

Leijonanosan palkastaan

Ehtinyt seilata laidasta laitaan

Kalpeanaamoja

Piristysruiske

Henki pihisi

Kaksikymmentäseitsemän hyppäsi pois
kelkasta

Hämäräperäisiä ystäviä

Ei tänne voi asumaan jäädä

Pian teollisuusalue heräsi henkiin

Puckot lähtivät matkaan seuranaan
muutama Fanta

Paikallisia, jotka olivat ulkoiluttamassa
koiria, lastenvaunuja tai puolisoaan

Snodde med mig

Dit vägen ledde

Lade i ettans växel

Femtio kriminella miljoner

Behålla livet

Hade ihjäl sig själv

Fick ta och skaffa sig någon annan
att hunsas

Bråkade

Historien innehöll extra många
svordomar

Sormiini tarttui

Antaa tien viedä

Tuikkasi ykkösen silmään

Viisikymmentä rötösmiljoonaa

Pitää henkikultansa

Jauhautui hengiltä

Saisi hankkia itselleen uuden heittopussin

Väänsivät kättä

Hänen kielenkäyttönsä oli erityisen sakeaa